

**ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
PAMIATKOVÁ ZÓNA TURNIANSKA NOVÁ VES**

Zásady ochrany pamiatkového územia
PAMIATKOVÁ ZÓNA TURNIANSKA NOVÁ VES
boli vypracované Krajským pamiatkovým úradom Košice
podľa § 29 ods. 2 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu
v znení neskorších predpisov.

Zásady ochrany pamiatkového územia

sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia,
definujú pamiatkové hodnoty pamiatkového územia a stanovujú požiadavky na optimálny
spôsob ich ochrany, obnovy a prezentácie,
vytvárajú aktuálny základný podklad pre výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového
fondu v pamiatkovom území,
sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na
spracovanie územno-plánovacej dokumentácie.

Kolektív spracovateľov:
Ing. arch. Eva Šmelková, zodpovedný riešiteľ
Mgr. Martin Horváth, archeológia
Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň

OBSAH:

- 1. ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE, STR. 4 - 5**
 1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 2. NÁZOV OBCE PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA
 3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA, Č. ÚZPF
 4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 5. POTREBA VYHLÁSENIA OCHRANNÉHO PÁSMA

- 2. ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA, STR. 6 - 19**
 - A. DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - B. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA
 - C. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY
 - D. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - E. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT
 - F. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - G. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY
 - H. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ
 - I. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCII PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - J. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

- 3. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA, NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, PRVKOV INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU, CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT, STR. 20 - 31**
 - I. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - II. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - III. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE
 - IV. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA
 - V. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ
 - VI. POŽIADAVKY NA PRVKY INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU
 - VII. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV V ÚZEMÍ
 - VIII. POŽIADAVKY NA OCHRANU SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA
 - IX. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK
 - X. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- 4. ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA, STR. 32**

- 5. PRÍLOHY**

- 6. MAPOVÁ PRÍLOHA, 3 VÝKRESY**

- 7. FOTOGRAFICKÁ PRÍLOHA**

- 8. PRÁVNE NORMY, DIGITÁLNE FOTOGRAFIE, DIGITÁLNA PODOBA ZÁSAD OCHRANY, CD NOSIČ**

ČASŤ 1.

ZÁKLADNÉ IDENTIFIKAČNÉ ÚDAJE

1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. 1. Názov: PAMIATKOVÁ ZÓNA TURNIANSKA NOVÁ VES
1. 2. Typ pamiatkovej zóny: vidiecka
1. 3. Číslo v ÚZPF: 68

2. NÁZOV OBCE PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÉ ÚZEMIE NACHÁDZA

2. 1. Sídlo: Turnianska Nová ves
2. 2. Katastrálne územie: Turnianska Nová Ves
2. 3. Okres: Košice okolie
2. 4. Samosprávny kraj: Košický

3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA

3. 1. Vyhlásenie pamiatkovej zóny:
Všeobecne záväznou vyhláškou Okresného úradu Košice - vidiek č. 2/1994 zo dňa 1. 12. 1994
 3. 2. Uverejnenie: Vestník vlády SR , ročník 6, čiastka 3
 3. 3. Nadobudnutie účinnosti: 19. 7. 1996
- Vyhlásenie je v súlade so zákonom SNR č. 472/ 1990 Zb. o organizácii miestnej štátnej správy, aj so zákonom SNR č. 295/1992 Zb.

4. VYMEDZENIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Hranica pamiatkového územia je popísaná v rozsahu podľa Vyhlášky Okresného úradu Košice vidiek č. 2/1994, s popisom upraveným podľa „Smernice na ostatné úlohy katastra nehnuteľností“ S74.20.73.49.00 vydanéj Úradom geodézie, kartografie a katastra SR v roku 1999.

Popis hranice pamiatkovej zóny vychádza zo severozápadného rohu parc. č. 193, vedie jej severnou hranicou, pokračuje severnými hranicami parciel 192 a 188/1, kde sa vo východnom cípe ostro lomí na západ, pokračuje východnou hranicou parc. č. 188/1, ďalej východnými hranicami parc. č. 184, 183/1, 179/1, 178/1, 177,172/1, 171/1, 170/1, 167/1, cez teleso ramena rieky Bodvy parc. č. 1234/2 k severovýchodnému rohu parc. č. 128/2, stáča sa smerom na juh, pokračuje po východnej hranici parc. č. 124/1, parc. č. 123/1, 123/4, v ktorej juhovýchodnom rohu sa lomí smerom na západ po jej južnej hranici až k severovýchodnému rohu parc. č. 116, kde sa stočí na juh, pokračuje jej severovýchodnou hranicou, ďalej pokračuje časťou severnej hranice parc. č. 111/5, kde sa v jej severovýchodnom rohu lomí na juh, pokračuje východnou hranicou parciel č. 111/5, 111/6, kde sa opäť lomí smerom na východ a pokračuje časťou severnej hranice parc. č. 109/2, v jej severovýchodnom rohu sa lomí na juh, sleduje východné hranice parciel č. 109/2, 104, 103, 98/1, 97, v ktorej juhovýchodnom rohu sa lomí na západ, pokračuje až po parc. č. 94/1, jej východnou hranicou pokračuje k parc. č. 93/1, kde sa lomí na východ, opisuje časť jej severnej hranice v severovýchodnom rohu sa točí smerom na juh, pokračuje východnou hranicou parciel č. 93/1, 89, 88, 85/2. V juhovýchodnom rohu tejto parcely sa točí na západ a pokračuje východnou časťou hranice parc. č. 85/5. Z jej juhovýchodného rohu

šikmo - krížom pretína cestné teleso parc. č. 1200 až k východnému cípu - rohu parc. č. 81. Ďalej sleduje hranicu parc. č. 754/5 z východu a juhu. Z jej juhozápadného rohu pretína cestné teleso parc. č. 1212/3 k východnému rohu parc. č. 78, pokračuje jej juhovýchodnou a juhozápadnou hranicou k západnému rohu, z ktorého cez cestné teleso parc. č. 1207 sa napája na južný roh parc. č. 77, pokračuje jej juhozápadnou hranicou, ďalej južnou hranicou parc. č. 74/1, 73, 68. V južnom rohu parc. č. 68 sa lomí smerom na sever. Opisuje západné hranice parc. č. 68, 65/1, 65/2, 64, 61, 57, 52/1, 52/2, 48, 47, 44, 43, 37, 34/2, 34/1, 33, 27/2, 27/1, 25. Tu pretína rameno prítoku Bodvy parc. č. 1234/1 k južnému cípu parc. č. 22/2, pokračuje ďalej na sever západnými hranicami parciel č. 22/2, 22/1, 21, 15, 14, 13, 9/2, 9/1, 5. Po hranici parc. č. 4 sa stáča smerom na severovýchod. Kopíruje severovýchodnú hranicu parc. č. 2. V jej severovýchodnom rohu sa lomí smerom na sever a pretína cestné teleso parc. č. 1196 do východzieho bodu - severozápadného rohu parc. č. 193.

5. POTREBA VYHLÁSENIA OCHRANNÉHO PÁSMA

Pamiatková zóna Turnianska Nová Ves nemá doteraz vyhlásené ochranné pásmo. V návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny (Ing. arch. M. Nagyová, Košice 1994) bolo autorkou materiálu uvažované zahrnúť do ochranného pásma obojstrannú uličnú zástavbu na severnom okraji sídla, v susedstve pamiatkovej zóny, a tiež časť záhrad na východnej strane od pamiatkovej zóny. Toto navrhované ochranné pásmo však nebolo vyhlásené.

Pre ochranu pamiatkového územia je žiaduce vypracovať návrh a vyhlásiť ochranné pásmo pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves minimálne v rozsahu zástavby na severnej strane obce, a to až po hranicu intravilánu, a tiež v rozsahu susediacej poľnohospodárskej krajiny. Dôvodom pre toto vyhlásenie je skutočnosť, že zo severnej strany je možné vnímať jediný otvorený diaľkový pohľad z príjazdovej komunikácie na pamiatkovú zónu a akákoľvek výstavba v tomto území by tento pohľad zmarila.

Rovnako je vhodné formou ochranného pásma chrániť záhrady na parceliach 128/1, 128/2, 127/1, 122, 121, 111/4, 117/1, 111 /1, 111/2 a 111/3 z dôvodu, aby na týchto plochách, susediacich tesne so zastavanými časťami parciel, nevznikla nová zástavba v rozpore s tradičnou schémou zastavania parciel v pamiatkovej zóne. To znamená, že časti týchto parciel, po líniu spájajúcu cípy hranice pamiatkovej zóny od juhovýchodného rohu parcely č. 167/1 po severovýchodný roh parcely 109/2, musia ostať nezastavané. Výnimku tvorí len možnosť obnoviť zaniknuté tradičné stodoly, v pôvodnej hmote a na pôvodnom pôdoryse.

ČASŤ 2.

ODÔVODNENIE OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

A. DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia vyplýva z dikcie ZÁKONA č. 49/2002 Z.z. z 19. decembra 2001 o ochrane pamiatkového fondu v znení zákona č. 479/2005 Z.z. a zákona č. 208/2009 Z.z. (v ďalšom texte len „pamiatkový zákon“). Pamiatkový úrad Slovenskej republiky so sídlom v Bratislave preto zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves do Plánu hlavných úloh pre rok 2010. Urobil tak aj na základe Záznamu Pamiatkovej inšpekcie MK SR z výkonu ústredného štátneho dohľadu v pamiatkovej zóne Turnianska Nová Ves č. MK-4093/2009-14/12148, zo dňa 30. 9. 2009, opatrenie III.1, kde mu bolo uložené dopracovať zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt PZ a poskytnúť ich obci, v záujme spolupráce pri usmerňovaní vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území.

V zmysle § 29 ods. 2 pamiatkového zákona Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves (ďalej len „Zásady ochrany“) vypracoval Krajský pamiatkový úrad Košice (ďalej len „krajský pamiatkový úrad“). Terénne zisťovanie, ktoré bolo podkladom na vypracovanie zásad ochrany, vykonal v máji 2007 Mgr. Štefan Lipták, Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava. Aktuálne bolo toto zisťovanie dopracované v marci a máji 2010 spracovateľmi Zásad ochrany. Terénne zistenia boli preklopené do troch výkresov (Rozbor pamiatkových hodnôt, Slohová analýza, Stavebno-technický stav), ktoré sú uložené na pracovisku Krajského pamiatkového úradu v Rožňave a sú priložené ako podklad k tomuto materiálu, i keď netvorí jeho súčasť.

Spracované Zásady ochrany nadväzujú na Návrh na vyhlásenie Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves, ktorý vypracoval Pamiatkový ústav Bratislava, regionálne stredisko Košice v septembri 1994. Autorkou materiálu je Ing. arch. M. Nagyová. V časti D. a E. predmetného elaborátu boli stanovené základné podmienky starostlivosti a ochrany pamiatkovej zóny, týkajúce sa urbanistickej kompozície, ochrany zástavby, zachovania architektonických detailov, prístupu k povoľovaniu novostavieb, udržovania verejných priestorov a pod., ktoré slúžili na usmerňovanie a vykonávanie základnej ochrany pamiatkovej zóny. Zásady ochrany pamiatkového územia doteraz neboli spracované, preto bolo nevyhnutné k zabezpečeniu takéhoto dokumentu pristúpiť.

Zásady ochrany budú podľa § 29 odseku 2 pamiatkového zákona dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, ktorá je definovaná ako súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia. Zásady budú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie. Zásady ochrany obsahujú podľa §29 odseku 3 pamiatkového zákona požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

B. STRUČNÝ HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ ÚZEMIA

Chotár dnešnej obce Turnianska Nová Ves bol osídlený už v praveku. Dokazujú to tu nájdené archeologické nálezy. V polohe Drozdová bola objavená kamenná industria neolotického rázu a niekoľko úlomkov hallštattskej keramiky. V polohe Kenderföld sa našli výrazné nálezy z doby laténskej, rímskej a z včasnოსlovenského obdobia. V polohe Alsó - Hármasholdas sa našli zlomky bukovohorskej keramiky a včasnოსlovenská keramika datovaná do 8. - 9. stor. Je to jedno z najstarších slovanských sídlisk na východnom Slovensku. Na vrchu Várhegy sa našli podobné archeologické nálezy, navyše tu bolo zemné hradisko, o ktorom sa však nezachovala žiadna písomná zmienka. Pravdepodobne ho vybudovali Slovania. Podľa Anonymovej Gesta Hungarorum sa v tunajšom okolí usadila časť Maďarov pod vedením vojvodu Borsu. Tí kolonizovali aj údolie rieky Bodvy, a tak sa pôvodne riedko obsadené územie začalo zasídľovať.

Dôležitým predpokladom pre vznik samotnej obce bolo postavenie župného hradu Turňa. Turnianska Nová Ves je starou obcou, i keď „novšou“ ako okolité dediny, čo vyplýva aj z jej názvu. Písomne je prvýkrát doložená v r. 1340 v listine, týkajúcej sa delenia majetku potomkov comesa Tekusa, ako *possesioine Uifalu*. Obec tak pripadla Jánovi, synovi Ladislava, ktorý bol synom Tekusa, bývajúceho na hrade Turňa. Ladislav je zakladateľom rodu Tornayovcov. Ako prví sa v chotári obce usadili po tatárskom vpáde kolonisti, ktorí sa stali servientmi turnianskeho hradného panstva. Neskôr sa počet obyvateľov zvýšil až vznikla samotná obec.

V roku 1370 Tornayovci dali obec za 100 florénov zlata do zálohu, ale neskôr ju získali späť. V roku 1406 rod Tornayovcov Jánom II. vymrel po meči a jeho majetok pripadol kráľovi. Napriek protestom členov iných vetví rodu, kráľ majetok, a teda aj obec, vymenil s chorvátskym bánom Pavlom Bessenyöm a magistrom Štefanom, synom Juraja za hrad Kő-Kapronca (dnes Kapivnica) v župe Körös. V donačnej listine je obec zapísaná ako *Wyfalu populosa*, teda obývané územie. Obce patriace turnianskemu hradnému panstvu nemuseli, podľa listiny kráľa Žigmunda, odvádzať portálnu daň, a teda sa v súpisoch nespomínajú. Po Pavlovej smrti v r. 1436 získal majetok jeho zať Štefan Sáfár Berencsi. Dokonca dostal na hrad novú donáciu od kráľa, v ktorej sa hrad Turňa nazýva kráľovským. Berencsi šarapatil po okolí, ale jeho meno sa neskôr vytráca. V r. 1440 panstvo dostáva do prenájmu Imrich Bubek. Po jeho smrti prechádza opäť do rúk kráľa, i keď na hrade bývala ešte jedna vetva rodu Tornayovcov. Po bitke na Rigómező využil nepokojné časy Ján Jiskra z Brandýsa a obsadil hrad Turňu a jeho panstvo, ktoré s menšími prestávkami vlastnil do r. 1458. Potom prešiel majetok opäť do rúk kráľa, ktorý ho v r. 1473 predal ostrihomskému arcibiskupovi Jánovi Beckensloerovi a jeho príbuznému Henrichovi Schon Domaszlaimu. Zanedlho, po r. 1476, panstvo odkúpil Imrich Zápoľský s manželkou, dcérou Imricha Bubeka. V r. 1499 prešlo tunajšie panstvo dedičstvom do rúk Jána Zápoľského. Podľa miestnej tradície rád poľoval v širšom okolí hradu populárny kráľ Matej Korvín (1458-1490).

Po bitke pri Moháči (1526) vtrhli do oslabenej krajiny Turci a začala sa ich vyše 150 ročná okupácia väčšej časti Uhorska. V nepokojnej krajine sa odohrali dramatické udalosti. Turnianske hradné panstvo skonfiškoval Jánovi Zápoľskému kvôli nevere kráľ Ferdinand I. a daroval ho Gašparovi Vingráti Horváthovi, no v r. 1536 Imrich III. Bubek dostal na toto panstvo novú kráľovskú donáciu. Bubekovci sa spojili s Turkami. V boji proti nim sa vyznamenal Gašpar Magócsy, a tak bol v r. 1560 za odmenu uvedený do turnianskeho hradného panstva. S tým sa neuspokojil Juraj Bubek a hrad násilím obsadil. V roku 1567 rod Bubekovcov vymrel po meči a hradné panstvo opäť získali Magócsyovci. V tejto súvislosti sa uvádza v obci Nová Ves 12 polovičných usadlostí a 6 štvrtinových usadlostí (poddanský urbársky majetok). Okrem toho tu žilo 12 želiarov a 3 slobodní. V obci stálo 12 opustených domov a 1 nový dom. Teda tu bolo zdanených 7 a 112 porty, okrem richtárovej polovičnej usadlosti.

Od r. 1578 sa obec stala poplatnou Turkom a bolo tu spísaných 14 majiteľov polovičných

usadlostí. V súpise sa spomínajú mená tunajších maďarských obyvateľov – *Aderian, Barta, Bartok, Dayka, Fwoteas, Geczo, Gadeo, Greph, Helpes, Kosa a Wares*. Po Magócsyho smrti v r. 1579 panstvo vlastnilo viacero rodín (*Káthay, Magócsy, Móricz, Semsey*).

V r. 1617 kúpil turnianske hradné panstvo Maximilián Buzinkai Keglevich a táto rodina sa stala na dlhý čas aj zemepánom Turnianskej Novej Vsi. Celé 17. storočie zúrili vojny, rôzne epidémie a násilnosti hlavne na pospolitom ľuďu, a tak niet divu, že na prelome 17. a 18. storočia sa obec takmer úplne vyľudnila. V okolí viackrát operovali oddiely Rákczihó kurucov, proti ktorým postupovali cisárski labanci. Na ich ukrutnosti sa sťažovalo celé okolie. Dokonca v r. 1710 v župe vypukla morová epidémia. Po r. 1720 sa sem prisťahovali noví obyvatelia, prevažne nemeckej národnosti. Podľa lexikónu z r. 1773 sa v obci rozprávalo nemecky a maďarsky.

V roku 1781 v obci vlastnil majetkové podiely Dionýz Zabányi. Pravdepodobne ich získal prenájmom od Keglevichovcov. V tomto čase sa v prameňoch spomína, že rieka Bodva sa tu často vylieva. V tom roku bol cisárom Jozefom II. vydaný tolerančný patent, ktorý zaručil slobodu náboženského vyznania a týkal sa aj menšej časti obyvateľstva Novej Vsi. Začiatok 19. stor. bol pokojný, a tak sa mohla obec rozvíjať. V r. 1815 bolo meno obce zmenené na Turnianska Nová Ves, v záujme odlíšenia od dedín s podobným menom. V roku 1828 tu žilo 560 obyvateľov v 69 domoch. Obyvatelia obce sa zaoberali aj pestovaním konope a chovom oviec (Chov oviec sa spomína už v 16. stor.). V r. 1831 aj v Turnianskej Novej Vsi vypukla cholerová nákaza, ktorá značne zdecimovala obyvateľstvo (za 6 mesiacov to bolo 86 občanov). V roku 1851 tu žilo 539 obyvateľov. Cholerová nákaza postihla obec aj v rokoch 1862, 1863, 1866 a 1873.

V roku 1891 bol v dedine založený hasičský zbor. V roku 1893 boli najväčšími vlastníkami majetkových dielov v chotári obce Anton Dreher, bohatý schwechatský bankár (244 katastrálnych jutár) a obecný urbariát (213 katastrálnych jutár). V roku 1896 bola železničná trať Košice - Turňa nad Bodvou predĺžená až do Miškovca, ale očakávaný rozvoj priemyslu nenastal. Nedostatok priemyslu v Turnianskej župe znamenal nedostatok pracovných príležitostí a nárast vysťahovalectva. V rokoch 1899 – 1913 sa zo župy vysťahovalo 44 000 ľudí, medzi nimi i veľa obyvateľov Turnianskej Novej Vsi.

V roku 1903 vypukol v obci veľký požiar a zhoreli obe strany Felvégu, hornej časti Turnianskej Novej Vsi. V roku 1904 vyhorel zasa Alvég, dolná časť obce. Z tejto pohromy sa obec len ťažko pozviechala. I. sv. vojna priniesla obyvateľom ďalšie utrpenie a biedu. V roku 1918 sa Turnianska Nová Ves stala súčasťou novovzniknutej Československej republiky. Život miestneho obyvateľstva sa však vôbec nezmenil a prevažne sa zaoberalo aj naďalej poľnohospodárstvom. Po Viedenskej arbitráži 2. novembra 1938 sa Turnianska Nová Ves stala súčasťou Maďarska. II. sv. vojna si vyžiadala 25 obetí na životoch tunajších občanov. Viacerí obyvatelia boli odvlečení do sovietskych pracovných táborov. Mnohí sa už domov nevrátili. Po roku 1945 sa obec opäť navrátila do Československej republiky. Situácia sa však skonsolidovala len postupne. V roku 1948 sa začalo v škole opätovne vyučovať aj v maďarskom jazyku, v roku 1952 bolo založené tunajšie JRD a miestna organizácia CSEMADOKu. V roku 1953 sa začalo s reguláciou koryta rieky Bodvy a do obce bola zavedená priama autobusová doprava. V roku 1958 začala výstavba kultúrneho domu.

V roku 1964 bola Turnianska Nová Ves zlúčená s Hostóvcami a Chorvátmi do spoločnej veľkej obce pod názvom Nová Bodva, ktorej administratívne i hospodárske centrum bolo v Turnianskej Novej Vsi. Podobne došlo aj k zlúčeniu poľnohospodárskych družstiev spomenutých obcí do spoločného JRD (dnes poľnohospodárske družstvo). Bola postavená nová budova základnej školy, v ktorej získala priestory aj materská škola a MNV. Bol vybudovaný obecný vodovod a postavená nová budova domu smútku. Obec Nová Bodva sa rozpadla v roku 1991. Turnianska Nová Ves sa opäť stala samostatnou obcou. Zmodernizovala sa infraštruktúra obce, v rámci ktorej bol do Turnianskej Novej Vsi zavedený plyn, v obci bola zavedená káblová televízia,

dalej bola postavená nová budova požiarnej zbrojnice, obnovené chodníky a upravené verejné priestory.

Ku kapitole vid'. Obrázkovú prílohu označenú ako Časť 2. B.

Vývoj názvu obce:

1340 - possessoine Uifalu, 1406 - Wyfalu populosa, 1561 – Wyffalw, 1773 Uj-Falu, 1786, 1808 Ujfalu, 1863–1913, 1938–1945 Tornaújfalu, 1920 Turňava, Turňanská Nová Ves, 1927–1938, 1945–1948 Turnianska Nová Ves, Torna-Újfalu, 1948–1964, 1991– Turnianska Nová Ves

C. ZÁSADNÉ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY

Územie nivy rieky Bodvy, na ktorom leží obec, bolo obývané už v neolite – sídlo bukovohorskej kultúry, hallštattské, neskorolaténske, rímske. Z doby železnej sa tu dokonca nachádzajú stopy baníckej činnosti. V období sťahovania národov sa na územie nasťahovali Sarmati, Avari a Slovania. Aj keď archeologické výskumy neboli ukončené, predpokladá sa, že na mieste turnianskeho hradu stálo kedysi slovanské hradisko, a teda aj okolie hradu bolo obývané slovanským obyvateľstvom. Aj v blízkosti sídla Turnianska Nová Ves, na brehu rieky Bodvy, boli objavené zvyšky slovanských keramických nádob. Južne od sídla na území „Alsó-Háromhoda“ objavili jamy ako stopy slovanského sídla. Podľa Budinského-Kričku ide o jedno z najstarších slovanských osídlení na východnom Slovensku vôbec (z 8. a 9. storočia). Predpokladá sa tu existencia slovanského hradiska. Ďalej sa predpokladá sa, že po páde Veľkomoravskej ríše sa slovanské obyvateľstvo odsťahovalo do vyššie položených oblastí a na toto územie sa prisťahovali Maďari a po tatárskom vpáde aj Nemci. Na území medzi Jasovom a riekou Slanou vznikla prevažne maďarsky hovoriaca enkláva.

Základná urbanistická kompozícia terajšieho sídla vznikla pravdepodobne v 13. storočí. Obec bola založená ako posledná z okolitých obcí pod turnianskym hradom. V listinách sa prvýkrát spomína až v roku 1340. Bola to poddanská obec, patriaca k turnianskemu hradnému panstvu. Centrom obce bol gotický kostol, postavený excentricky na šošovkovitom návsi. Po oboch stranách tohto návšia vznikla zástavba drevených domov so slamenými strechami, prerušená v strede tokom Bodvy, na ktorej bola pred vstupom do obce postavená hrádza a mlyn.

V 16. storočí bolo v obci okolo 30 domov. Na rozhraní 17. a 18. storočia je dedina vyludnená. V roku 1720 tu žilo len 7 rodín. V 18. storočí opäť pribudlo obyvateľstvo a začala nová výstavba na pôvodnej pôdorysnej schéme. Až do konca 18. storočia mala obec iba jednu ulicu, rozširujúcu sa na návšie. Takto je zobrazená ešte na mape z 1. vojenského mapovania. Počas vývoja obce došlo niekoľkokrát k jej prestavbe, pretože územie bolo veľmi často zaplavované, ale základná urbanistická schéma ostala od stredoveku nezmenená.

Začiatkom 19. stor. sa začína urbanistická štruktúra pozvoľne meniť. Na mape z 2. vojenského mapovania je už zaznačená i krátka ulica na východnej strane sídla za záhradami s jednostrannou zástavbou, rovnobežná s návším a taktiež došlo k riešeniu častých záplav vybudovaním odvodňovacieho kanála západne od obce, do ktorého bol presmerovaný hlavný prúd rieky Bodvy. Pôvodné koryto Bodvy sa pred obcou rozčlenilo do troch ramien. Dva z nich prechádzajú obcou, tretie ju obopína zo západnej strany. Rieka slúžila ako zdroj vody pre obyvateľov sídla a hospodárske zvieratá a ako zdroj energie pre mlyny.

Pôdorysný vývoj sídla bol v 20. storočí ukončený rozvinutím novej zástavby na východnej strane a výstavbou poľnohospodárskeho komplexu na juhozápadnej strane sídla.

Ku kapitole vid'. Obrázkovú prílohu označenú ako Časť 2. C.

D. URBANISTICKÁ ŠTRUKTÚRA PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Turnianska Nová Ves leží na území, kde sa rieka Bodva delí na tri časti: Malú a Veľkú Bodvu a Újásás. Riečka svojimi dvoma ramenami delí dedinu na tri časti s pôvodnými maďarskými názvami Alvég, Felvég a Kisvég. Ako sme už vyššie spomínali, takáto úprava toku rieky sa udiala začiatkom 19. storočia a bola nutná vzhľadom na opakované záplavy. Tieto tri časti obce sa líšia len svojím vzťahom ku korytu rieky, charakter zástavby je na nich rovnaký. Rozdiel je len v tom, že dolná časť (Alvég) má dlhšie parcely a cesta v strede sa rozširuje na návsie.

Turnianska Nová Ves je typom sídla so šošovkovitým (vretenovitým) návsím, orientovaným severojužným smerom, ktoré je hlavnou komunikačnou osou. Na návsí sú postavené obidva kostoly, oddelené od neho murovanými ohradami, a bývalé cirkevné školy. Kolmo na túto hlavnú os sú orientované parcely roľníckych dvorov obvyklej šírky 10 – 12 m. Ich dĺžka je podľa situovania vzhľadom k oblúku rieky od 100 – 200 m. Predná časť hĺbky parciel je v rozsahu cca 80 - 90 m zastavaná, ďalšia časť bola ovocnou a zeleninovou záhradou s voľným prechodom do poľa.

Zástavba dvora je tradične jednostranná, situovaná pozdĺž severnej hranice parcely. Začína prízemným obdĺžnikovým obytným domom a ďalej nasledujú hospodárske budovy: komora, stajňa, senník, chliev, kurín. S odstupom stoja priechodné stodoly, postavené priečne na celú šírku parcely. Na južnej strane je dvor, na ktorom bývala studňa, vzadu záchod a hnojisko. Záhrady vzadu na parcele boli vzájomne priechodné a neboli tradične oddeľované plotmi.

V 2. pol. 19. stor. dochádza výnimočne, v súvislosti so vznikom bohatších roľníckych dvorov, i k zlúčeniu dvoch parciel. Na takto vzniknutej novej parcele sú pri ulici postavené dve bytové jednotky, prípadne je pri ulici na severnej strane obytný dom a na južnej komora. Takéto širšie parcely umožnili neskôr, v 1. polovici 20. storočia, rozšírenie prednej časti obytného domu a zalomenie jeho pôdorysu do tvaru písmena L. Prvé takéto rozšírenie obytných domov v uličnej čiare prístavbou izby sa objavuje okolo r. 1915.

V 2. polovici 20. stor. došlo k výstavbe niekoľkých nových domov na mieste odbúraného pôvodného obytného domu, osadených bez vzťahu k pôvodnej zástavbe na parcele. Pôvodné hospodárske budovy potom pokračujú po prieluke vo svojej pôvodnej hmote. Nezmenila sa ani hospodárska funkcia záhrady, ktorá je naďalej obrábaná v záujme samozásobovania obyvateľov obce ovocím a zeleninou. Poschodové domy s rovnou strechou sa začali objavovať v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia.

Pôvodným stavebným materiálom bolo drevo. Po vyčerpaní zásob dreva začali stavať tzv. „tapasztos sövényfalas ház“, domy stĺpikovej drevenej konštrukcie s výplňovým murivom z váľkov, kameňa a kamenných úlomkov. Neskôr bohatšie rodiny stavali z tehál, čo umožnilo výstavbu typickej otvorenej pavlač. Pôvodne boli domy zastrešené slamou, neskôr sa prechádzalo k strechám s murovaným štítom s odkvapovou strieškou, prekrytých šindľom a neskôr keramickou krytinou. Tieto strechy sa časom zmenili na valbové, keramická krytina ako typická ostáva. Na konci 19. stor. sa začali uličné priečelia vyzdobovať zľudovenými slohovými prvkami. V Turnianskej Novej Vsi sa s touto výzdobou stretávame najmä začiatkom 20. storočia, keď boli domy obnovované po požiaroch. Vstup do obytnej časti bol z dvora do tzv. pitvora, smerom do ulice bola z pitvora sprístupnená tzv. čistá izba, na opačnú stranu komora (neskôr spáľňa).

Hospodárske budovy stáli pôvodne samostatne, neskôr boli pospájané s obytnou časťou a dnes s ňou tvoria súvislú zástavbu. Zachované hospodárske budovy sú prevažne kamenné s drevenou konštrukciou krovu. Vstupy do hospodárskych priestorov a ich umiestnenie vzhľadom k obytnej časti mali svoje opodstatnenie z hľadiska hygieny, vzdialenosti, zvyklostí a ekonomickosti. Pred domami bola obvykle malá kvetinová záhradka, oddeľujúca súkromie domu od návsia. Dvory boli zo strany návsia oddelené doskovým, výnimočne murovaným plotom. Brány boli drevené doskové vyrezávané.

E. VYHODNOTENIE ÚZEMIA Z HĽADISKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT

Sídlo Turnianska Nová Ves je nositeľom pamiatkových hodnôt hmotnej i nehmotnej povahy, ktoré boli dôvodom vyhlásenia jeho najzachovalejšej časti za pamiatkovú zónu a sú predmetom pamiatkovej ochrany. Hodnoty historického sídla sú definované najmä vysokou mierou zachovanej prírodno-urbanistickej štruktúry pozostávajúcej z radovej zástavby v centre charakteru ľudovej architektúry, prechádzajúcej do kultúrnej poľnohospodárskej krajiny.

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

- Pamiatková zóna Turnianska Nová Ves si zachovala hodnotu **obrazu krajiny**. Leží v západnej časti Košickej kotliny na rovine, pravidelne zamáčanej rozvetvenými ramenami rieky Bodvy, ktorá sa využíva ako poľnohospodárska pôda. Sídlo je teda umiestnené v obkolesení kultúrnou poľnohospodárskou krajinou, ktorá je vnímateľná len z vonkajších pohľadov, ale z pohľadu z interiéru sídla sa vôbec neuplatňuje. Krajinný obraz sídla Turnianska Nová Ves, osadeného v kultúrnej poľnohospodárskej krajine, je pamiatkovou hodnotou, ktorá si zaslúži ochranu. (viď. obrazovú prílohu časť 2.E.)
- Vzhľadom na konfiguráciu terénu sa sídlo v diaľkových pohľadoch z prístupových ciest uplatňuje len minimálne, navyše je prekryvané vysokou zeleňou vysadenou pozdĺž ramien rieky Bodvy. Hodnotu **vonkajšieho obrazu územia** tak možno pozorovať len pri príchode od severu. Vzhľadom na príjazd v hlavnej - severojužnej osi, je tento pohľad ničím nerušený a približujúce sa sídlo možno vnímať kontinuálne. Panoráma sídla je tvorená dvomi výškovými dominantami, kostolmi na návsi, v kontraste s prízemnou obytnou zástavbou. Vzhľadom na mohutnejšiu hmotu a situovanie v centre sídla sa v pohľadoch najvýraznejšie uplatňuje starší gotický rímskokatolícky kostol. (viď. Výkres č. 1 „Širšie vzťahy“ v prílohe a obrazovú prílohu časť 2.E.)
- Hodnota **vnútorného obrazu územia** je v zachovaní priestorovej štruktúry pamiatkovej zóny, výškového a hmotovo-priestorového usporiadania objektov. Až na niektoré výnimky je táto zástavba prízemná. Je to typická vidiecka radová zástavba ľudových domov so sedlovými strechami so štítom alebo s valbovými strechami, v kontraste s vyššími stavbami kostolov na návsi. Táto zástavba sa zachovala napriek prestavbe niekoľkých obytných domov na nové, v neadekvátnej hmote a architektonickej kvalite. Prestavba sa však nedotkla ďalšej zástavby parciel, ktorá pokračuje v tradičnej skladbe i na takýchto pri ulici prestavaných parceliach. Najvýznamnejšími pohľadmi v interiéri pamiatkového územia sú pohľady na obdive sakrálne stavby a skupiny ľudových domov. Hodnotným priestorom je návšie a mikropriestory pri sakrálnych stavbách (viď. Výkres č. 3 „Zásady ochrany“ v prílohe a obrazovú prílohu časť 2.E.)
- Vzhľadom na terénnu konfiguráciu, nie je možné vnímať strechy aj z nadhľadu (tzv. piata fasáda). Možnosť ich pozorovania so vzduchu však nie je pre blízkosť košického letiska zanedbateľná. **Strechy** v pamiatkovej zóne **pamiatkovou hodnotou** urbanistickej štruktúry sídla. Tradičné strechy v pamiatkovej zóne sú sedlové s valbou, murovanými i doskovými štítmami s odkvapovou strieškou či podlomenicou. Tradičnou krytinou striech v Turnianskej Novej Vsi bola slama, neskôr štiepaný šindel a najmä keramická krytina. Vďaka prirodzenej farebnosti patinou poznačenej miestne použíwanej svetlej keramickej škridly má tradičná strešná krajina tehlovo-pieskový tón. V priebehu 20. storočia krytinu čiastočne nahradili pri prestavbách eternitové šablóny. Tieto sú však krytinou novšej zástavby z 1. polovice 20. storočia a v tomto prostredí ich nevnímame ako tradičnú krytinu. Komíny na strechách sú tehlové, hladko omietané, s polkruhovými hlavicami

prekrytými sedlovou strieškou, príp. oplechovanými. Strešnú krajinu vhodne dopĺňajú, ale nedominujú v nej. (viď. obrazovú prílohu časť 2.E.)

- Pamiatkové územie má hodnotu **historického pôdorysu** so zachovanou štruktúrou radovej zástavby, orientovanej približne v severo-južnom smere. Cesta, rozširujúca sa na navesie, sa nachádza v dolnej polovici zástavby (v smere toku rieky). Ramená Bodvy prekonáva murovanými mostami. Ďalšia ulica, súvisiaca s novou zástavbou v časti pôvodných záhrad vo východnej časti sídla sa nachádza mimo pamiatkového územia. Vzácnne sa zachovala aj parcelácia. Parcely nerovnakej šírky, približne okolo 10 -12 m, sú hĺbkové, približne do polovice hĺbky zastavané, s obytným domom umiestneným pri ulici a pri severnom okraji parcely, s hospodárskymi budovami v pokračovaní domu a s priečne postavenou priechodnou stodolou, ktorá po celej šírke parcely oddeľuje zastavanú časť od ovocnej záhrady. Parcely sú rovinné.
- **Hodnota zachovanej objektovej skladby** pamiatkového územia (kompozícia) je prezentovaná dvomi dominantnými sakrálnymi stavbami a nenarušenou zástavbou ľudových domov, z ktorých sú viaceré chránené ako národné kultúrne pamiatky. Z ďalších pôvodných roľníckych dvorov sa v nezmenenom stave zachovali napr. dom č. 9, č. 92, sýpka pri dome 95, dom č. 113 a 115. Tieto domy sú prevažne z druhej polovice 19. stor. a je vhodné ich chrániť ako pamätihodnosti obce. Súčasťou zachovanej objektovej skladby sú i hospodárske budovy v pokračovaní ľudových domov a tiež výrazná hmota samostatne stojacich stodôl v záhradách (pajty).
- Zástavba v pamiatkovom území vykazuje **architektonické, umeleckohistorické a výtvarné hodnoty**. Najstarším objektom v obci je gotický rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa s novšou murovanou ohradou. Z obdobia klasicizmu je kostol reformovanej cirkvi. Prevažujúcim slohom v pamiatkovom území je eklektizmus, uplatňovaný na štukovom tvarosloví fasád ľudových domov, ktoré sú hodnotným prvkom uličného interiéru. Remeselné kvality nesú i drevené prvky: okná zdobené rezbou, vyrezávané doskové štíty a drevené brány. V menšej miere sa vyskytujú kovové prvky: mreže, oplotenia. Z drobnej architektúry sa v pamiatkovom území nachádza pamätník padlým na navesí a drobná exteriérová kaplnka pri r. kat. kostole, bez výraznejšej výtvarnej hodnoty. Objekty s najvýraznejšími architektonickými a umeleckohistorickými hodnotami boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky.
- **Hodnoty archeologického dedičstva** nie sú v sídle doteraz zdokumentované. Na severnom okraji Turnianskej Novej Vsi na ľavom brehu mŕtveho ramena Bodvy je mierna vyvýšenina Kenderföld, slúži dnes ako pole. Z nej pochádza výrazný nálezový materiál z doby laténskej, rímskej a včasnოსlovanského obdobia. Južne od Turnianskej Novej Vsi, asi 1 km východne od bývalého koryta Bodvy v polohe Alsóháromholdas sa pri prieskume AÚ SAV našli zlomky bukovohorskej keramiky. Z tých istých miest pochádza včasnოსlovanská keramika, ktorú možno datovať do 8. – 9. storočia. Je to jedno z najstarších slovanských sídlisk na východnom Slovensku. Na vrchu Várhegy sa našli podobné archeologické nálezy, navyše tu bolo zemné hradisko, o ktorom sa ale nezachovala žiadna písomná zmienka a pravdepodobne ho vybudovali Slovania. V ďalšej polohe Drozdová, juhovýchodne od obce, sa našla kamenná industria neolitického rázu a niekoľko fragmentov haštatskej keramiky. Ďalšie archeologické nálezy zistené neboli. Celé okolie Turnianskej Novej Vsi má, jednak svojou polohou a aj doterajšími nálezmi, veľký potenciál v oblasti archeológie.
- **Hodnotnou zeleňou** v území pamiatkovej zóny je vysoká zeleň v centrálnej časti obce, kde sa zachovalo popri cestách niekoľko jedincov starých agátov bielych (*Robinia pseudoacacia*) a orechov kráľovských (*Juglans regia*). Tieto stromy mohli pôvodne vo

väčšom množstve lemoväť cesty a tvoriť popri nich aleje. Súčasnä vzrastlá zeleň je novodobä a zloženä z rozličných domácich aj cudzokrajných druhov, ktoré nemajú v danom regióne tradíciu pestovania. Hodnotnä je i zachovaná parceläcia záhrad a pestovanie ovocných stromov vo výsadbových pásoch. V stredových pásoch sa medzi ovocnými stromami pestovala zelenina alebo obiloviny. Táto koncepcia pestovania úžitkových rastlín sa zachovala doteraz, aj keď sa už pestujú novšie odrody ovocia a zeleniny.

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

- Územie pamiatkovej zóny vykazuje mimoriadne **pamiatkové hodnoty nehmotnej povahy**, ktoré sú založené na tradičnej kultúre maďarského ľudu na pomedzí Maďarska a Slovenska tzv. „Palócov“. Turnianska Novä Ves patrí k najvýchodnejšej časti tohto územia, ktoré sa sčasti kryje s územím, označovaným ako Povodie Bodvy. Geograficky možno časť údolia Bodvy, patriacu k Slovensku, rozdeliť na: úzke hornaté územie hornej Bodvy a rovinatejšiu močaristú Košickú kotlinu. V severnej hornej časti údolia možno nájsť nemecké osady (Medzev, Vyšný Medzev a Štós), smerom na juh nájdeme maďarské osídlenie, súčasťou ktorého je i Turnianska Novä Ves. Toto maďarské osídlenie, je etnograficky súčasťou regiónu s miestnym pomenovaním „Cserhät“, označujúcim oblasť medzi Bodvou a Hornádom, ktorého väčšia časť leží na území terajšieho Maďarska.

Všetky vyššie uvedené pamiatkové hodnoty vytvárajú jedinečný celok, v ktorom každä zo špecifikovaných hodnôt - okrem svojej osobitnej hodnoty – spolupôsobí a má nezastupiteľné miesto v jedinečnom a pre Turniansku Novú Ves charakteristickom vzhľade a výraze.

F. FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

V pamiatkovom území Turnianska Novä Ves je historicky tradičná obytnä funkcia (trvalé bývanie doplnené drobnou poľnohospodärskou výrobou) spolu s verejnými stavbami (dva kostoly a cirkevné školy). Historicky zachovaná obytnä funkciu je dodnes v území primärnou a je doplnená občianskym vybavením (malokapacitný obchod, pamätný dom). Sekundärne sa v pamiatkovom území začína presadzovať rekreačná funkcia (individuálne rekreačné chalupy).

Obec Turnianska Novä Ves leží mimo hlavného cestného ťahu (Košice – Rožňava). Od tohto ťahu ju delí rameno Bodvy s obojstranne vysadenou vysokou zeleňou. Na tento hlavný ťah je sídlo napojené z dvoch strán cestami tretej triedy z Turne nad Bodvou – odbočkou z cesty na Žarnov, alebo z Chorvät. Táto cesta prechädzä stredom pamiatkovej zóny, v jej hraniciach je hlavnou miestnou komunikäciou. Cez ramenä Bodvy prechädzä murovanými mostami. Doprava v sídle má však len obslužný charakter a nemá negatívny vplyv na čistotu a kvalitu životného prostredia v pamiatkovej zóne a na hladinu hluku. Statická doprava v pamiatkovej zóne nie je v súčasnosti regulovaná. Parkovanie na verejných komunikäciach v pamiatkovej zóne je len príležitostné a krátkodobé. Vzhľadom na takmer výlučne obytnü zástavbu sa rieši v rámci súkromných dvorov.

Sídlom pretekä rameno rieky Bodvy (pôvodné staré koryto), ktoré sa z hlavného koryta vyčleňuje severne nad obcou, tesne pri hranici intravilänu sa rozdeľuje na ďalšie dve ramenä, z ktorých jedno obmýva pamiatkovü zónu zo severu a druhé ju pretína vo východo-zäpadnom smere. Obidve ramenä sa potom spájajú a obmývajú západnú hranicu pamiatkovej zóny. Tento vodný tok si zachováva svoj prírodný charakter so šikmými trávovými a krovinovými brehmi, doplnenými vysokou zeleňou. Je výrazným príspevkom ku kvalitnému životnému prostrediu v obci a naďalej by mal byť takto udržiavaný a chránený bez ďalších technických zásahov.

Výroba je lokalizovaná mimo územia pamiatkovej zóny, je situovaná na juhozápadnej strane, má charakter poľnohospodárskej veľkovýroby a neprodukuje žiadne exhaláty. Existujúci nový poľnohospodársky areál má vplyv na pamiatkové územie jedine z hľadiska prekrytia diaľkového pohľadu na sídlo od juhozápadu. Priamo v sídle je len drobné hospodárenie, drobnochov a pestovanie zeleniny.

Pitná voda sa pôvodne získavala pomocou vahadlových studní. Dnes je v obci je verejný vodovod, v súčasnosti sa realizuje odkanalizovanie sídla v rámci spolupráce v Mikroregióne Bodva. Projekt „Zásobovanie pitnou vodou a odkanalizovanie obcí v mikroregióne Bodva“ bude realizovať Východoslovenská vodárenská spoločnosť, a.s. Projekt rieši odkanalizovanie obcí Janík, Peder, Žarnov, Hostŕovce, Chorváty, Turnianska Nová Ves, Dvorníky - Včeláre, Turňa nad Bodvou, Háj a Zádiel a výstavbu spoločnej čistiarne odpadových vôd v Turni nad Bodovu.

Územie pamiatkovej zóny je plynofikované. Skrinky na regulátory a merače plynu sú umiestnené viac-menej nevhodným spôsobom (na stojkách, v provizórnych plechových skrinkách), ktoré sú pre prostredie pamiatkovej zóny neprijateľné. Elektrické rozvody sú vyhotovené taktiež nevhodným vzdušným vedením kotveným na betónových stĺpoch a na strešníkoch. Rovnako sú, kotvením na drevených stĺpoch, chaoticky rozvedené aj telefónne káble. Tieto káblové vedenia sú v súčasnosti najväčšou estetickou chybou uličných pohľadov v pamiatkovom území.

G. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY

Ako sme uviedli vyššie, objekty z obce Turnianska Nová Ves, ktoré preukazujú najvýraznejšie pamiatkové hodnoty v rámci zástavby, boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky a sú individuálne chránené. V Turnianskej Novej Vsi je v ÚZPF evidovaných 6 nehnuteľných národných pamiatok. Všetky sa nachádzajú na území pamiatkovej zóny.

Číslo ÚZ PF	Adresa	Súpisné číslo	Číslo parcely	Unifikovaný názov národnej kultúrnej pamiatky	Unifikovaný názov pamiatkového objektu	Bližšie určenie
4663/1	Turnianska Nová Ves	128	91	KOSTOL A MÚR OHRADNÝ	KOSTOL	ref.
4663/2	Turnianska Nová Ves	0	91	KOSTOL A MÚR OHRADNÝ	MÚR OHRADNÝ	kameň
4664/1	Turnianska Nová Ves	127	31/1	KOSTOL A MÚR OHRADNÝ	KOSTOL	r.k.sv.Jána Krstiteľa
4664/2	Turnianska Nová Ves	0	31/1	KOSTOL A MÚR OHRADNÝ	MÚR OHRADNÝ	kameň
4665/0	Turnianska Nová Ves	118	193	DOM ĽUDOVÝ S HOSP.ČASŤ.	DOM ĽUDOVÝ S HOSP.ČASŤOU	kamenný
4666/0	Turnianska Nová Ves	99	107/1,2	DOM ĽUDOVÝ	DOM ĽUDOVÝ	kamenný
4667/0	Turnianska Nová Ves	105	125	DOM ĽUDOVÝ	DOM ĽUDOVÝ	kamenný
4669/1	Turnianska Nová Ves	15	19	DOMY ĽUDOVÉ	DOM ĽUDOVÝ S HOSP.ČASŤOU	kamenný
4669/2	Turnianska Nová Ves	16	20	DOMY ĽUDOVÉ	DOM ĽUDOVÝ S HOSP.ČASŤOU	kamenný

Ochrana NKP č. ÚZPF 4668/, Dom ľudový, kamenný, bola zrušená rozhodnutím PÚ-11/650-2/2965/KTL zo dňa 18. apríla 2011.

KOSTOL REFORMOVANEJ CIRKVI a ohradový múr

Kostol je situovaný v juhovýchodnej časti PZ na návsi. Areál je obohnaný nižším kamenným ohradovým múrom, so vstupom z južnej strany. Klasicistický tolerančný kostol bol postavený v roku 1792 bez veže. Veža bola pristavaná až v polovici 19. storočia. Je to pozdĺžna obdĺžniková sieňová stavba s predstavanou vežou k južnej fasáde. Hlavný vstup do kostola je cez podvežie. Predsieň v podveží je zaklenutá plackovou klenbou so štukovým kruhovým terčíkom vo vrchole. Sieň kostola je obdĺžniková, strop rovný, omietnutý, dlážka je z farebnej kameninovej dlažby s geometrickými a rastlinnými ornamentami. Na južnej strane siene je drevená empora s dreveným plným parapetom. Veža štvorcového pôdorysu je štvorpodlažná. Vstup do vyšších podlaží veže je z empory. Fasády kostola sú hladké so zaoblenými nárožiami. Okná sú segmentovo ukončené. Fasáda veže je horizontálne delená profilovanou rímsou, ktorá prechádza aj na južnú fasádu kostola a ukončená je profilovanou korunnou rímsou. Strecha lode je sedlová, na severnej strane ukončená valbou a na južnej murovaným kamenným štítom po stranách veže. Krytina je eternitová. Strecha veže je ihlanová, krytá plechom. Ohradový múr bol postavený v roku 1892 z kameňa. Je omietnutý hrubozrnnou omietkou nalíčenou vápnom. Vstup do areálu je z južnej strany, uzatvára ho kovaná dvojkrídlová, segmentovo ukončená vstupná brána osadená medzi kamennými, murovanými piliermi.

KOSTOL RÍMSKOKATOLÍCKY, sv. Jána Krstiteľa a ohradový múr

Kostol je samostatne stojaca stavba, situovaná na SZ strane pozdĺžneho návšia, vyčlenená kamenným múrom v tvare kruhu. Svojou polohou na návsi má dominantné postavenie v zástavbe obce. Je pôvodne gotický, postavený roku 1328 kráľovským úradníkom Dénesom Zabánom, pravdepodobne už vtedy s jednopodlažnou predstavanou vežou, čo dokazuje prítomnosť kamenného stredovekého vretenového schodiska. Kostol bol viackrát poškodený. Okolo roku 1780 bol upravený v barokovom slohu. Veža bola nadstavaná o ďalšie podlažia. Ďalšia obnova kostola bola realizovaná v 2. pol. 19. storočia, jej rozsah však nie je známy. Po požiari v roku 1904 bola budova provizórne opravená a dostala strechu súčasného ihlanovitého tvaru. Kostol je pozdĺžna obdĺžniková jednoloďová stavba s rovným zakončením svätyne, pristavanou sakristiou, postavenou na obdĺžnikovom pôdoryse na severovýchodnej strane a predstavanou vežou na štvorcovom pôdoryse na západnej strane. Pôvodné gotické klenby sa nezachovali, v priestoroch sú rovné stropy, okrem sakristie a svätyne, kde sú valené klenby. Hlavný vstup do kostola je zo západnej strany cez podvežie. Podvežie je zaklenuté valenou klenbou. Vstup pokračuje priestorom murovanej empory s dreveným parapetom, oddelenej od lode otvorenou trojdielnou arkádou so stlačenými oblúkmi, nesenou tromi poliami plackovej klenby. Loď má rovný strop s fabiónom. Maľby na strope s biblickou tematikou prechádzajú do malieb na stenách s iluzívnou architektúrou. Na východnej strane sa loď otvára do svätyne stlačeným víťazným oblúkom. Svätyňa s rovným uzáverom je zaklenutá polkruhovo valenou klenbou. Vstupný pravouhlý otvor v kamennom portáli na severnej strane sprístupňuje sakristiu. Pôvodne ranogotický kamenný portál so šikmo skoseným ostením je znížený a jeho horná časť je nahradená rovným prekladom. Veža je trojpodlažná. Prístupná je cez znížený segmentový otvor pod emporou, vretenovým kamenným schodiskom do stĺpikom. Všetky fasády sú hladké nalíčene na bielo. Fasáda je na lodi ukončená korunnou profilovanou rímsou. Kostol má sedlovú strechu ukončenú nad svätyňou valbou. Veža je zastrešená štíhlou, ihlanovou strechou, ukončenou guľou s krížom, pokrytou plechom. Ohradový múr vymedzuje hranice kruhovej parcely. Je vymurovaný z kameňa a omietnutý hrubozrnnou omietkou. Hlavný vstup na južnej strane je vyplnený kovanou

dvojkřídlovou, segmentovo ukončenou bránou, osadenou v murovaných stĺpoch. Na severnej strane areálu pri kostole stojí voľná kaplnka. Je to ľudová práca s plastikou Panny Márie Lurdskej.

DOM ĽUDOVÝ, kamenný č. 118, s hospodárskou časťou

Dom sa nachádza v radovej uličnej zástavbe, v severovýchodnej časti sídla. Pozdĺž severnej hranice parcely tečie rameno Bodvy. Je obnovou pôvodného roľníckeho domu po veľkom požiari v roku 1903. Je jednopodlažný, v dĺžke pôdorysu obytnej časti dvojtraktový a v hospodárskej časti jednotraktový. V každom trakte sú tri priestory. V staršom južnom trakte sa zachovala pôvodná dispozícia so vstupom cez pitvor s čiernou kuchyňou, s radením priestorov: predná izba, pitvor, zadná izba (v súčasnosti kuchyňa). V severnom trakte je k ulici orientovaná izba, z ktorej je vstup do stredného priestoru (valene zaklenutej čiastočne zapustenej pivnice). Východný priestor tohto traktu tvorí komora. Uličná fasáda je trojosová, s došteným štítom s podlomenicou. V strede štítu, zdobeného po stranách zuborezom, je vyrezaný motív kríža. Fasáda je ukončená profilovanou korunnou rímsou. Vertikálne je fasáda členená na nárožiach a medzi oknami bosážou. V osiach sú pravouhlé okenné otvory s drevenými dvojitémi, štvorkřídlovými oknami s pevným, zo strany exteriéru dekoratívne zdobeným, krížom a delením spodných křídliel na dve tabule, von a dnu otvárané. Vonkajšie okenné křídla lícujú s fasádou. Južná dvorová fasáda má upravený otvorený betónový podstienok pozdĺž celej obytnej časti.

DOM ĽUDOVÝ, kamenný č. 99

Dom ľudový je súčasťou zástavby domoradia na východnej strane návšia. Pôvodne parcelu uzatvárala veľká drevená brána, ktorá sa však nezachovala. Dom z druhej polovice 19. stor. (1860), obnovený po požiari 1903, je dlhodobu neudržiavaný, obvodové múry sú namoknuté, omietky opadané, drevené konštrukcie strechy a drevené výplne vstupných a okenných otvorov sú napadnuté hnilobou. Obytná časť pozostáva z dvoch za sebou nasledujúcich dvojpriestorových častí, na ktoré nadväzuje hospodárska časť. V záhrade sa ešte zachovala stodola postavená na kamenných základoch, doplnená drevenou konštrukciou s drevenými stĺpmi. Hlavná fasáda je trojosová, s dvomi pravouhlými okennými otvormi a s murovaným vstupom na otvorenú pavlač. Vertikálne je členená 3 kanelovanými pilastrami s rímsovými hlavicami. Nad okennými otvormi je profilovaná rímsa so štukovým obrazcom s barokizujúcim motívom. Okenné výplne sú dvojité, drevené, pravouhlé, 3-křídlové s pevným priečnikom, von a dnu otvárané. V supraporte vstupu na otvorenú pavlač je tiež fragment rímsy. Vstupný segmentovo ukončený otvor je vyplnený jednokřídlovými drevenými dverami, v hornej polovici presklenými, so zachovanými zvyškami vyrezávaných stĺpikov. Pred hlavnou fasádou je v šírke predsadenej strechy vybetónovaný podstienok s 3 murovanými stĺpmi. Stĺpy so štvorcovým podstavcom, kruhovým prierezom a hranatou hlavicou sú omietané. Každá hlavica je doplnená štukovým obrazcom s rastlinným motívom. V strednom stĺpe je na hlavici v omietke vyznačený letopočet 1904, potvrdzujúci realizáciu poslednej obnovy domu. Pozdĺž dvorovej fasády sa v dĺžke prvej obytnej časti tiahne murovaná kamenná pavlač s tehlovými stĺpmi, na ktorú priamo nadväzuje pavlač druhej bytovej jednotky, ktorá má už drevené stĺpy a drevený vyrezávaný parapet. Dom je prekrytý sústavou sedlových striech s nerovnakou výškou hrebeňa, ktorá preukazuje postupnú zástavbu jednotlivých budov. Strecha do ulice je ukončená došteným štítom s vysokou podlomenicou dosadajúcou na 3 murované stĺpy.

DOM ĽUDOVÝ, kamenný č. 105

Situovaný v strednej časti návšia vo východnom domoradí, v spoločnom dvore s objektom č. 106. Zástavba dvora pozostáva už len z obytnej časti. Hospodárska časť v pokračovaní domu bola zbúraná. Obytný dom bol postavený v druhej polovici 19. stor. Je to typický trojpriestorový

murovaný dom v radení priestorov: predná izba, pitvor s čiernou kuchyňou, zadná izba. Vstup do obytnej časti je z podstenia cez pitvor. Pôvodný priestor čiernej kuchyne je zaklenutý plackovou klenbou. Stropy v prednej a zadnej izbe sú drevené trámové s viditeľnými trámami. Uličná fasáda je ukončená murovaným štítom. Pod ním je rímsa, prekrytá odkvapovou strieškou. Vertikálne je fasáda členená na nárožiach a medzi oknami tromi lizénovými pásmi, pričom krajné pásy sú bosované a stredný je v podobe drieku kanelovaného stĺpa s trojuholníkovou hlavicou. V krajnej severnej osi je situovaný pravouhlý dverný otvor v murovanom ostení s nástupom na otvorené podstanie. Dva okenné otvory sú zvýraznené nadokennými segmentovými štukovými rímsami. Hladký omietnutý trojuholníkový štít je pod delený dvomi horizontálnymi pásmi, pod ktorými sa nachádzajú dva polkruhovo ukončené otvory, medzi ktorými je výzorník v tvare kalicha. Na dvorovej fasáde je otvorený podstienok. Strecha je sedlová pokrytá pálenou drážkovou škridlou.

DOM ĽUDOVÝ, kamenný č. 15, 16, s hospodárskou časťou

Domy sú situované na západnej strane miestnej komunikácie v severnej časti obce. Usadlosť pozostávajúca z dvoch obytných domov v spoločnom dvore je uzavretá širokou dvojkridlovou drevenou bránou so sedlovou strieškou, osadenou medzi fasádami obytných domov.

Dom č. 15 je trojpriestorový s hospodárskou dvojpriestorovou vystupujúcou časťou. Radenie priestorov: predná izba, kuchyňa, komora, maštaľ, dreváreň. Vstup do obytnej časti je zo stĺpového podstenia s murovanými stĺpmi, cez kuchyňu. Uličná fasáda je trojosová, ukončená murovaným štítom. Fasáda je horizontálne členená mohutným prekladom neseným po stranách dvojicou stĺpov s kruhovým prierezom, s kubickou pätkou a hlavicou. Preklad je v strede podopretý subtílnym liatinovým stĺpom, zdobený je pásom zuborezu. Nad ním je profilovaná rímsa, tvoriaca predel medzi fasádou domu a murovaným štítom. Vertikálne je fasáda členená tromi lizénovými pásmi. V krajnej južnej osi je situovaný pravouhlý dverný otvor v murovanom ostení, s nástupom na otvorené stĺpové podstanie. V ďalších osiach sú pravouhlé okná s výplňami tvaru T. Hladký trojuholníkový štít je zdobený po stranách štukovým zuborezom a lizénovým pásikom, v strede má dva obdĺžnikové výzorníky, rámované jednoduchou šambránou. Strecha je sedlová. Krytina je tvrdá, pálená, drážková.

Dom č. 16 Dom je trojpriestorový v obytnej časti (predná izba, kuchyňa, zadná izba) a s dvomi priestormi v hospodárskej časti (komora, maštaľ). V interiéri sú zachované drevené trámové stropy s viditeľnými trámami. Uličná fasáda je trojosová, ukončená murovaným štítom, oddeleným od fasády profilovanou rímsou, prekrytou odkvapovou strieškou, na ktorú nadväzuje strieška dvojkridlovej brány. Fasáda je členená lizénovými rámami. V krajnej severnej osi je situovaný pravouhlý dverný otvor vstupu na otvorené podstanie. Vstupné dvere sú drevené, jednokridlové, rámovej konštrukcie, v dolnej polovici so štyrmi dekoračnými kazetami a v hornej polovici s dekoračne vyrezávanou latkovou výplňou, osadené v drevenej zárubni. V strednej a južnej osi sú okenné otvory s drevenými, dvojitými oknami tvaru T. Hladký omietnutý trojuholníkový štít je zdobený po stranách štukovým zuborezom a lizénovým pásikom, v strede má dva obdĺžnikové výzorníky rámované jednoduchou šambránou. Strecha je sedlová, krytina je pálená, drážková.

Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu umožňuje, na rozdiel od starších zákonov, kde bola ochrana pamiatok výlučne v rukách štátu, rozhodnúť o utvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce i obecnej samospráve. Najvýznamnejšie časti kultúrneho dedičstva obce Turnianska Nová Ves sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR ako národné kultúrne pamiatky. Predstavili sme si ich vyššie. Obec však môže rozhodnúť aj o vytvorení a odbornom vedení vlastnej evidencie pamätihodností. Do tejto evidencie možno zaradiť okrem hnutelných a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické

udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a významným osobnostiam obce. Do evidencie pamätihodností môžu byť zaradené i hnutelné veci ako erb obce a pečatidlá, obecná kronika a iné originálne listiny, príp. ich kópie, ktoré sa viažu ku vzniku obce, alebo k iným významným udalostiam a osobnostiam obce. Ďalej to môžu byť cechové predmety a predmety významných spolkov, ktoré jestvovali v obci, športové a iné trofeje, ktoré vyhrali športové kluby, ale aj iné spolky a krúžky. Prípadne i predmety, ktoré obec získala v rámci družby s inou obcou doma či v zahraničí a najcennejšie predmety v pamätnej izbe obce (kroje, nástroje, nábytok, ...) Obec môže do evidencie zahrnúť i nehmotné pamätihodnosti ako sú pamätný deň založenia obce a ďalšie významné historické udalosti, historické názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce, pamätné dni (narodenie, úmrtie), prípadne iné skutočnosti viažuce sa k významným rodákam, pokiaľ nemajú v obci zachovaný rodný dom, pomník, hrob a príp. inú nehnuteľnosť. Zoznam evidovaných pamätihodností obec predloží na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu. V záujme kvalitného spracovania tejto evidencie môžu obce zaradenie konkrétnych hmotných objektov, predmetov a nehmotných foriem v prípade potreby konzultovať s príslušnými ústavmi Slovenskej akadémie vied, vedeckými pracoviskami vysokých škôl, múzeami, galériami a krajským pamiatkovým úradom.

Evidenciu pamätihodností obce možno viesť buď v klasickej forme, v podobe matričnej knihy, alebo podľa vybavenia a možností obce s využitím nástrojov výpočtovej techniky. Evidencia by mala pozostávať z registrov (zoznamu) a zo zbierky príloh (fotografie, historické fotografie, mapy, historické mapy, kresby a iná grafická dokumentácia, fotokópie dokumentov, textový popis objektu, predmetu, udalosti, osobnosti ...). Zbierka príloh by mala obsahovať aj doklad, na základe ktorého boli veci zapísané do evidencie pamätihodností obce (návrh na zápis, uznesenie obecného zastupiteľstva).

H. FUNKČNÉ VYUŽITIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

V pamiatkovom území si objekty dodnes zachovali svoju pôvodnú, prevažne obytnú funkciu. Obytná funkcia je reprezentovaná pôvodným bytovým fondom a len výnimočne novostavbami rodinných domov. Občianske vybavenie (obchod, pamätný dom) sa nachádzajú taktiež v historických objektoch. Pôvodné využitie majú sakrálne stavby (rím. kat. kostol, ref. kostol). Sekundárne sa v pamiatkovom území začína presadzovať využitie objektov na rekreačné bývanie. Takáto zmena funkcie si nevyžaduje výraznejšiu prestavbu a je pre objekty v pamiatkovej zóne vhodná, najmä z dôvodu možného využitia nadbytočného bytového fondu.

I. SPOLUPRÁCA NA REGENERÁCIÍ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves aplikujú záujmy ochrany pamiatkového fondu na konkrétne územie, s prihliadnutím na miestne špecifiká. Úspešnosť obnovy a prezentácie pamiatkového fondu však nemôže závisieť od jedinej inštitúcie. Spolupráca orgánov obce Turnianska Nová Ves, špecializovanej štátnej správy, vlastníkov nehnuteľností a občianskych združení je nevyhnutná. Bez skutočného záujmu všetkých zainteresovaných o zachovanie kultúrneho dedičstva sa vytráca význam ochrany pamiatkového územia. Od dobrej prezentácie pamiatkového územia závisí vzťah občanov k vlastnej obci, obraz obce v regióne a objem cestovného ruchu. Požiadavky v „Zásadách ochrany“ nemajú byť chápané ako samoúčelné

obmedzenie vlastníckych práv vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, ale ako cieľavedomý koncepčný zámer údržby a obnovy, ktorého realizácia je dlhodobá.

V zmysle § 29 ods. 1 pamiatkového zákona orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia. Zásady ochrany, ktoré okrem iného obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy atď., môžu byť i pre tieto orgány vhodným podkladom na strategické plánovanie.

V súlade s presunom kompetencií stavebného úradu na obce je pre orgán samosprávy, ktorým je v tomto prípade Obec Turnianska Nová Ves, nevyhnutné rešpektovať znenie § 32 ods. 12 pamiatkového zákona a v územnom konaní, v stavebnom konaní, v konaní o povolení zmeny stavby v pamiatkovom území a v ochrannom pásme rozhodovať až po predchádzajúcom súhlase krajského pamiatkového úradu. Stavebný úrad tak postupuje aj vtedy, ak práce možno vykonať len na základe ohlásenia.

K problematike súčinnosti obcí sa vyjadruje i Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky 2003, ktorá konštatuje, že na úrovni obcí sa nedostatočne uplatňuje zostavovanie štandardov architektúry (uličného vzhľadu, zachovania charakteru historickej zástavby, jednotné štýly nápisov, štandardy rozmerov reklamných nápisov a pod.) a vyhodnocovanie rôznych stavebných úprav fasád, výškových a objemových regulatívov pri výstavbe a obnove, čo nepriaznivo vplýva na ochranu architektonických hodnôt. Je potrebné, aby si samospráva, ako kľúčový partner záujmov ochrany pamiatkového fondu, stanovila krátkodobé i dlhodobé ciele, ktorými môžu byť:

- Oficiálna deklarácia záujmu o ochranu a vhodnú prezentáciu pamiatkového územia. Prijatie programu záchranu, obnovy a prezentácie pamiatkovej zóny, ktorého súčasťou budú Zásady ochrany a následné zverejnenie tohto materiálu v miestnych médiách.
- Pri tvorbe územno-plánovacej dokumentácie koordinovať rozvojové zámery tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou. Územno-plánovacia dokumentácia má jednoznačne definovať záujem ochrany pamiatkového fondu o vytvorenie racionálneho vzťahu pamiatkovo chráneného územia k ostatným častiam sídla.
- Podpora iniciatívy občanov a občianskych združení zameranej na ochranu pamiatkového fondu ako verejného záujmu, podľa § 14 odseku 2 písmeno d) pamiatkového zákona.
- Pozitívna aj negatívna motivácia vlastníkov nehnuteľností v pamiatkovom území, smerujúca k ochrane pamiatkových hodnôt. Pozitívnu motiváciou je napr. vyhodnocovanie najlepších počínov, ktoré prispievajú k ochrane a prezentácii pamiatkového územia. Negatívnu motiváciou je napr. ukladanie sankcií za nedodržiavanie základnej ochrany.
- Administratívna pomoc vlastníkom pamiatok pri podávaní žiadosti o finančný príspevok na ich obnovu, pri zabezpečení realizácie obnovy a vyúčtovaní dotácie.
- Pre potrebu efektívnej ochrany pamiatkového územia je nevyhnutné zjednodušenie a skvalitnenie verejnej správy vo vzťahu k občanovi - lepšou formou spolupráce medzi orgánmi štátnej správy a samosprávy. Aj keď je dnes spolupráca Krajského pamiatkového úradu a obce Turnianska Nová Ves na dobrej úrovni, existujú rezervy pre skvalitnenie procesných postupov. Metódy a úlohy môžu vzniknúť len na základe otvoreného dialógu medzi orgánmi štátnej správy a samosprávy. Táto úloha je stála a má byť prispôsobená aktuálnym potrebám ochrany verejného záujmu.

Na regenerácii pamiatkového územia a spolufinancovaní obnovy sa podieľa i štát. Vlastník národnej kultúrnej pamiatky má právo požiadať Ministerstvo kultúry SR o finančný príspevok

alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty národnej kultúrnej pamiatky – podľa § 28 odsek 1 písm. b) zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, v súlade so zákonom č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ministerstvo kultúry poskytuje túto finančnú podporu zvyčajne systémom grantovej podpory, tohto času je to program „Obnovme si svoj dom“, ktorého aktuálne podmienky a podrobnosti sú prístupné na webovej stránke Ministerstva kultúry SR <http://www.culture.gov.sk/>

V rámci programov zameraných na rozvoj miestnej kultúry, možno požiadať ministerstvo kultúry i o prostriedky na evidenciu a opravu pamätihodnosti. Prostriedky na regeneráciu pamiatkového územia možno čerpať i zo štrukturálnych fondov EÚ cez viaceré programy.

J. PREHĽAD V SÚČASNOSTI PLATNÝCH AKO AJ ROZPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

Sídlo Turnianska Nová Ves nemá spracovaný územný plán. Vzhľadom na skutočnosť, že takmer polovica intravilánu obce je chránená ako pamiatková zóna, je nevyhnutné pristúpiť k vypracovaniu takejto územnoplánovacej dokumentácie. Podkladom na jej vypracovanie, ako súčasť územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, budú aj „Zásady ochrany pamiatkového územia pamiatková zóna Turnianska Nová Ves. Povinnosť zapracovať Zásady ochrany do územnoplánovacej dokumentácie má jej spracovateľ.

ČASŤ 3.

POŽIADAVKY

NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA, NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE, OBJEKTOVEJ SKLADBY, VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV, PRVKOV INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU, CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY, ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEŽÍSK A ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT

I. ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Predmetom ochrany pamiatkového územia je nutnosť zachovať historickú urbanistickú štruktúru sídla Turnianska Nová Ves, tvorenú pôdorysnou štruktúrou sídla so šošovkovitým (vretenovitým) návsím a radovou zástavbou roľníckych dvorov, ďalej s typickou parceláciou, pôdorysnou skladbou zástavby na parcele, hmotovou skladbou zástavby, dominantami a kompozičnými vzťahmi priestorov.
2. Zachovať pamiatkové hodnoty územia PZ Turnianska Nová Ves. Pojem „pamiatková hodnota“ je definovaný ako „súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko – remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany“. Rozsah pojmu „pamiatková hodnota“ predstavuje súbor charakteristík jednotlivých vecí, alebo súboru vecí – originalita, autenticita, kvalita, kvantita, forma, obsah, spôsob, doba vzniku, zmeny vplyvom času (patina, deformácia), vývoj, jedinečnosť, celistvosť, výskyt, funkcia, lokácia, typ, autor, kontext, materiál, vzťah a tiež vzájomné vzťahy medzi jednotlivými charakteristikami v možných kombináciách. Originálnosť a autenticita tvoria nosné charakteristiky rozsahu pojmu „pamiatková hodnota“. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky situované na území PZ Turnianska Nová Ves, nehnuteľnosti v pamiatkovom území a nositeľom pamiatkových hodnôt je tiež plošne vymedzené územie Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves ako urbanistický celok.
3. V územnoplánovacej dokumentácii a v rozvojových programoch je nutné zámery obce koordinovať tak, aby zachovanie a rehabilitácia pamiatkových hodnôt územia boli prioritou riešenia. Pre pamiatkové územie je žiaduce stanoviť v týchto podkladoch prednostný rozvoj oproti ostatným častiam sídla.
4. Historická zástavba, ktorá je nositeľom individuálnych alebo územných pamiatkových hodnôt musí byť zachovaná. Odstránené môžu byť len objekty bez pamiatkových hodnôt, urbanisticky rušivé, ale aj to len na základe individuálneho posúdenia Krajským pamiatkovým úradom.
5. Novú zástavbu v pamiatkovom území je možné navrhovať iba na mieste už zaniknutých objektov, a to pokiaľ možno v ich pôvodnej pôdorysnej stope a objeme. Pokiaľ to nie je z objektívnych dôvodov možné, je nevyhnutné novostavby situovať na pozemku podľa princípov utvárania historického pôdorysu sídla. Novostavby na mieste dnes jestvujúcich objektov možno povoliť len výnimočne, a to na základe dôkladného individuálneho posúdenia pamiatkových hodnôt jestvujúceho objektu a jeho stavebnotechnického stavu.
6. Historická pôdorysná štruktúra sídla je nadradená dopravným a technickým riešeniam. Je neprípustná demolácia objektov z dôvodu dopravných kolízií alebo nutnosti trasovania inžinierskych sietí.
7. V rámci rozvoja pamiatkového územia je nutné prísne rešpektovať rozčlenenie na zastavateľné plochy, kde je zastavanie z hľadiska pamiatkovej ochrany žiaduce a

na plochy, ktorých zastavanie je z hľadiska pamiatkovej ochrany neprípustné. V prípade Turnianskej Novej Vsi sú zastavateľnými plochami predné časti parciel v rozsahu zástavby obytných a hospodárskych budov. Nezastavateľnými plochami sú historicky vzniknuté verejné priestranstvá v centrálnej časti obce a záhrady v zadných častiach parciel (vid'. výkres č. 3 v prílohe).

8. Pamiatkové územie a v ňom sa nachádzajúce národné kultúrne pamiatky (ďalej len „pamiatky“) a nehnuteľnosti v pamiatkovom území (ďalej len „nehnuteľnosti“) majú byť prednostne využité pre ich pôvodnú historickú funkciu alebo v nich môžu byť umiestnené len také nové funkcie, ktoré sú v súlade s ich danosťami, charakterom, vlastnosťami a chránenými hodnotami alebo vyžadujú minimálne zmeny alebo zásah do stavebných konštrukcií budovy a jej prostredia.
9. Autenticita pamiatok a nehnuteľností je chránená a musí byť zachovaná. Je nutné vyhnúť sa odstraňovaniu a neopodstatnenej náhrade historických materiálov alebo úprave znakov a priestorov, ktoré pamiatku alebo nehnuteľnosť charakterizujú. Každý objekt v pamiatkovom území má byť považovaný za fyzický doklad svojho času, miesta a využitia. Neprijateľné sú zmeny, ktoré neodôvodnene vytvárajú falošný dojem historického vývoja a miestnej ľudovej tradície, ako je pridanie vymyslených znakov alebo architektonických prvkov z iného historického obdobia či objektu a tiež použitie tvaroslovných prvkov ľudovej architektúry z iného regiónu.
10. Väčšina pamiatok a nehnuteľností v priebehu času podlieha zmenám. Tie zo zmien, ktoré nadobudli charakter samostatnej stavebnej etapy, a tým aj historický význam, majú byť zachované a chránené ako doklad vývoja a časového navrstvovania architektonického a stavebného diela.
11. Architektonické prvky, povrchové úpravy a stavebné techniky alebo príklady umelecko-remeselnej a remeselnej zručnosti, ktoré sú pre pamiatku a nehnuteľnosť charakteristické, musia byť chránené. Všetky poškodené historické prvky pamiatkového územia, pamiatok a nehnuteľností musia byť prednostne opravené a nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu. Vymenené prvky alebo kópie sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vizuálnymi vlastnosťami. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou, exaktnými fyzickými alebo obrazovými dôkazmi. Čiastočné opotrebovanie a patinu týchto prvkov je vhodné chrániť ako doklad ich veku (zub času) a autenticity.
12. Nové prvky vložené do autentickej pamiatky alebo nehnuteľnosti a vonkajšie úpravy pamiatok a nehnuteľností nesmú poškodiť historické konštrukcie. Nové úpravy nesmú zásadným spôsobom meniť pre pamiatku či nehnuteľnosť charakteristické materiály. Nové dielo, nový doplnok k pamiatke alebo nehnuteľnosti sa má odlišovať od pôvodného, ale musí byť prispôbený v hmote, veľkosti, proporciách a v architektonických znakoch s dôrazom na ochranu celistvosti (integrity) pamiatkového územia a jeho prostredia. Prípadný zásah, nová konštrukcia, prístavba, susedná alebo súvisiaca novostavba musia byť realizované takým spôsobom, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia pamiatky alebo nehnuteľností v pamiatkovom území.
13. Stavebná činnosť v pamiatkovom území, ktorej súčasťou sú zemné práce, môže byť, v prípade, ak tak rozhodne krajský pamiatkový úrad, realizovaná až na základe archeologického výskumu. Prípadné archeologické nálezy, ktoré budú dotknuté realizáciou nejakého projektu, musia byť zachované a chránené.

II. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Predmetom ochrany pamiatkového územia sú rôzne funkcie, ktoré toto územie získalo počas svojho vývoja, najmä však funkcia obytná, ktorá je v území Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves určujúca. Je preto žiaduce, aby funkčné využitie stavieb v pamiatkovom území uprednostňovalo obytnú funkciu a drobnú občiansku vybavenosť, ktorá súvisí s bývaním.
2. V záujme prezentácie pamiatkových hodnôt je žiaduce posilniť v pamiatkovej zóne i rekreačný turistický ruch (napr. agroturistika), formou dobudovania infraštruktúry cestovného ruchu úpravou priestoru návšia na oddychovo – relaxačný priestor s kultúrnou funkciou; ďalej podporou využívania jestvujúcich, v súčasnosti nevyužívaných objektov, alebo objektov nedostatočne využívaných v prospech individuálneho turistického ruchu.
3. Vkladanie nových funkcií do priestoru a do objektov v pamiatkovom území je prípustné len vtedy, ak nutnosť stavebných úprav na zabezpečenie tejto novej funkcie nespôsobí úbytok výpovedných pamiatkových hodnôt. Nové funkcie pritom musia zaručovať vhodný spôsob údržby a prezentácie pamiatkových hodnôt a musia byť v súlade s kapacitnými a stavebno-technickými možnosťami priestorov a objektov tak, aby výsledné riešenie nenarúšalo pohľadovo, prevádzkovo alebo svojím technickým riešením hodnoty pamiatkového územia.
4. Dopravu v pamiatkovom území je nutné riešiť s ohľadom na ochranu a prezentáciu pamiatkových hodnôt územia. Súčasnú cestu a návšie možno i v budúcnosti opatriť asfaltom. Zatiaľ nevydláždené chodníky možno vydláždiť jednoduchou drobnou pravouhlou kamennou či umelokamennou dlažbou v sivom odtieni. Červenú šesťuholníkovú betónovú dlažbu v centre je vhodné v budúcnosti vymeniť za menej výrazný sivý typ pravouhlej dlažby. Vjazdy na jednotlivé parcely je nutné ponechať, tak ako to je v súčasnosti, cez zelený pás pred fasádami budov. Z praktických dôvodov je možné spevniť koľajové pruhy dlažbou prerastanou trávou.
5. Parkoviská pre návštevníkov centra obce možno riešiť jednostranným státím okolo cesty v centrálnej časti návšia. V súvislosti s tým je vhodné nájsť optimálne riešenie prekrytia rigolov popri ceste, ktoré pôsobia rušivo, napr. kovovými mriežkami.
6. V rámci pamiatkového územia je žiaduce dobudovať všetky chýbajúce inžinierske siete (kanalizácia, ČOV). Jestvujúce elektrické a telekomunikačné rozvody je vhodné pri najbližšej rekonštrukcii uložiť pod zem. Nevhodne umiestnené skrinky na merače energií je nutné pri najbližšej rekonštrukcii odstrániť z verejného priestranstva a riešiť ich vhodným umiestnením na dvorovej strane fasád. Nefunkčné technické zariadenia a siete, nachádzajúce sa v pamiatkovom území, je nutné odstrániť.
7. Použitie slnečných kolektorov a podobných energetických zariadení, netypických pre pamiatkové územie, je možné len za predpokladu, že takto vyrobená energia bude používaná pre objekt, na ktorom je zariadenie osadené a nebudú vnímateľné z verejných priestranstiev. Za rovnakých podmienok je možné použitie nevyhnutných telekomunikačných zariadení – napr. satelitných antén. V pamiatkovom území sa vylučuje osadenie veľkokapacitných energetických zariadení, vyrábajúcich energie na predaj.
8. V pamiatkovom území možno umiestniť len prevádzky maloobchodu a služieb, drobné výrobné prevádzky, ktoré nemajú nepriaznivý vplyv na životné prostredie a tiež prevádzky, ktoré majú charakter drobnej poľnohospodárskej výroby (záhradkárstvo, drobnochov) a tradičnej remeselnej výroby.

9. Životné prostredie v pamiatkovej zóne je nutné regenerovať postupným vylúčením zdrojov znečisťujúcich ovzdušie (kotolne na tuhé palivo, prašnosť ciest). Likvidáciu domového odpadu v pamiatkovom území je nutné riešiť jeho sústreďovaním v nádobách v dvorových priestoroch a ich vynášaním na verejné priestranstvo iba v čase ich pravidelného odvozu. Pre spoločné kontajnery na separovaný zber je vhodné nájsť stanovisko mimo násvie.
10. Je vylúčené v pamiatkovom území zakladať smetiská a zberné dvory. Ďalej je vylúčené umiestňovať tu prevádzky zaoberajúce sa výkupom a skladovaním druhotných surovín.

III. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE

1. Historický pôdorys sídla Turnianska Nová Ves a z neho vyplývajúce urbanistické vzťahy je nutné zachovať ako jednu z najdôležitejších hodnôt pamiatkového územia. Predmetom ochrany pamiatkového územia sú vzťahy a proporcie medzi rozsahom zástavby a zelene, ako aj medzi nezastavanými a zastavanými plochami, ktoré musia ostať konštantné.
2. Pôdorysné a priestorové riešenie prípadnej novej výstavby musí korešpondovať s historickou priestorovou štruktúrou a s parceláciou. Novostavby, resp. prístavby dvorových traktov sa môžu realizovať len na mieste už zaniknutej historickej zástavby. Pôdorys novostavby nesmie výrazne prekročiť tradičnú mieru zastavania parcely v pamiatkovom území.
3. V pamiatkovej zóne Turnianska Nová Ves sú rezervnými plochami len prieluky po odstránenej historickej zástavbe. Výstavbu nových obytných domov umožňuje napr. zástavba na mieste zaniknutých priečných stodôl v strednej časti parcel. Nepôjde však o vznik novej ulice, iba o možnosť doplnenia zástavby jednotlivých parcel ich aktuálnym vlastníkom, vo funkčnom celku spolu s pôvodnou zástavbou parcely. Táto výstavba nesmie viesť k priečnemu deleniu parcel.
4. Priestorové usporiadanie pri obnove pamiatok, úprave nehnuteľností a pri novostavbách nesmie presahovať ani ustupovať za historickú uličnú čiaru.
5. Historickú parceláciu je nutné zachovať. Je nežiaduce spájať stavebne alebo komunikáciami pôvodne samostatné historické parcely. Narušené časti pôvodnej parcelácie, t.j. historický obrys stavieb, je vhodné regenerovať. Historické parcely, ktoré boli v minulosti nekoncepčne rozdelené, je vhodné postupne zlučovať. Zlúčené parcely nie je potrebné rozčleňovať. V prípade stavieb na takýchto parcelách je však nutné zachovať tradičnú mierku objemov jestvujúcej zástavby v pamiatkovom území.
6. V prípade sčasti alebo úplne zaniknutej stavby je potrebné pri obnove alebo stavebnej úprave dodržať pôvodnú uličnú čiaru, historický pôdorys, parceláciu, a to na základe archívnych dokumentov alebo pamiatkového výskumu, ak o ňom rozhodne krajský pamiatkový úrad.

IV. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY

1. Pôvodný charakter tradičnej objektivej skladby zástavby Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves: ľudové domy v radovej zástavbe s hospodárskymi stavbami vo dvoroch,

v kontraste s dvomi dominantnými sakrálnymi stavbami, musí byť rešpektovaný pri prestavbách a novostavbách.

2. Významné pohľady v interiéri sídla na historickú dominantu rím. kat. kostola sv. Jána Krstiteľa, na objekt ref. kostola a tiež na ľudové domy, ktoré sú chránené ako národné kultúrne pamiatky, musia ostať zachované. Nesmú byť prekryté prípadnou novou zástavbou, ani dočasnými objektami situovanými na návsi, a taktiež nie novou výsadbou vysokej zelene (viď výkres č. 3).
3. V pamiatkovom území je nutné v celom rozsahu zachovať podlažnosť jednotlivých nehnuteľností a nenadstavovať ich o ďalšie podlažia. Potrebu rozšírenia obytnej plochy možno riešiť citlivým zobytnením podkrovia u objektov postavených v 20. storočí. Vylúčené je zobytnenie podkrovia kultúrnych pamiatok a tiež objektov, ktoré budú v budúcnosti chránené ako pamätihodnosti obce.
4. Pri objektoch, ktoré pôsobia v danom prostredí rušivo, či už svojou neprimeranou hmotou, nevhodnou novodobou úpravou fasád, prípadne nevhodnými strechami, je žiaduca pri najbližšej stavebnej úprave ich rehabilitácia a architektonické zhodnotenie, smerujúce k náprave ich nežiaduceho pôsobenia v prostredí pamiatkovej zóny.
5. Obnova pamiatok a úprava nehnuteľností v pamiatkovom území sa vykonáva na základe individuálneho posúdenia a usmernenia krajským pamiatkovým úradom podľa princípov uvedených nižšie.

2. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU PAMIATOK

1. Obnovu národných kultúrnych pamiatok možno v zmysle § 32 odsekov 2 - 4 Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vykonať až na základe rozhodnutia o zámere obnovy, v ktorom krajský pamiatkový úrad uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky, za ktorých možno predpokladaný zámer obnovy pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna pamiatka neohrozila, nepoškodila alebo nezničila, najmä či tento zámer obnovy možno pripravovať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie.
2. Pri obnove kultúrnych pamiatok je nutné zachovať pôvodnú (historickú) hmotu objektov, vrátane stratigrafie úpravy povrchov (vrstvy omietok, stierok, náterov a pod.), spôsobu zastrešenia a tradičnej krytiny.
3. Je nutné zachovať pôvodný (historický) výraz, hmotnú a priestorovú skladbu objektov. Objekty, resp. ich časti nenadstavovať o ďalšie podlažia.
4. Je nutné zachovať historické detaily (najmä: architektonickú výzdobu, tvaroslovné prvky, výplne otvorov, dlažby, umeleckoremeselné a remeselné prvky, dekorácie a podobne).
5. Je nutné rešpektovať historický nosný systém, pri jeho nevyhnutnej sanácii aplikovať totožné alebo príbuzné technológie, minimalizovať mokré procesy.
6. Je nutné rešpektovať základné komunikačné riešenia a dispozíciu objektu, akékoľvek zmeny v tejto oblasti prinášajú značný úbytok pôvodnej hmoty.
7. Pri zmene spôsobu využitia a prezentácie pamiatky je nutné prispôbiť a podriadiť nový prevádzkový režim pamiatkovým hodnotám objektu. Pri novodobom zásahu do pamiatky, jej úprave alebo adaptácii, klásť dôraz na kvalitu realizácie. Novodobé zásahy, materiály a konštrukcie v každom ohľade podriadiť historickým danostiam a výrazu pamiatkového objektu.
8. Bez podrobného zamerania a bez pamiatkového výskumu (ak o ňom rozhodne krajský pamiatkový úrad) nie je možné spracovať kvalitný projekt obnovy pamiatky.

3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU NEHNUTEĽNOSTÍ V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Úpravu nehnuteľností v pamiatkovom území možno v zmysle § 32 odsekov 5 -7 Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vykonať až na základe rozhodnutia o zámere úpravy nehnuteľnosti, v ktorom krajský pamiatkový úrad uvedie, či navrhovaný zámer je z hľadiska záujmov chránených týmto zákonom prípustný, a určí podmienky vykonania úprav nehnuteľnosti v pamiatkovom území, najmä zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti. Krajský pamiatkový úrad zároveň určí, či tieto úpravy možno vykonať iba na základe výskumov a inej prípravnej dokumentácie a projektovej dokumentácie.
2. Pri úprave nehnuteľností v pamiatkovom území je nutné dodržať všetky požiadavky, uvedené v odseku IV.2 tohto materiálu, ktoré sa vzťahujú na zásady objemového členenia, výškového usporiadania a architektonického riešenia exteriéru. U interiérových úprav je nutné ich dodržať len vtedy, ak sa tieto prejavujú aj v exteriéri.

4. POŽIADAVKY PRE STAVBY NA NEHNUTEĽNOSTI (NOVOSTAVBY) V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Stavba na nehnuteľnosti v pamiatkovom území a každý zásah do pamiatkového fondu má hľadať vzájomný vzťah medzi starým a novým a nevytvárať ich protirečenie. Koexistencia súčasnej kvalitnej architektúry a pamiatok má hľadať formálny súlad. Každý zásah v pamiatkovom území musí byť kvalitatívnym prínosom pre územie.
2. Na novú výstavbu je nutné prednostne využiť existujúce prieluky v rámci súčasne zastavaného územia obce. Umiestnenie novostavieb na mieste v minulosti zaniknutých stavieb musí zodpovedať urbanistickému a architektonickému charakteru prostredia. Na základe poznania je potrebné najprv zvážiť, akým spôsobom sa má novostavba vyrovnáť s odkazom zaniknutej stavby alebo jej časti.
3. Rozsah pôdorysu prístavieb a novostavieb smerom do dvora a do ulice nesmie byť väčší ako je obvyklý rozsah obdobných stavieb v území. Novostavba nesmie byť kapacitne predimenzovaná a svojimi obslužnými kapacitami nesmie klásť neprimerané nároky na prostredie.
4. Výška korunnej rímsy novostavby bude odvodená od výšky korunných ríms objektov v bezprostrednom susedstve alebo na základe historických dokumentov, preukazujúcich pôvodnú výšku zaniknutej stavby. Novostavba má zároveň rešpektovať aj charakter a výškové usporiadanie okolitých historických objektov.
5. Novostavba musí zohľadniť primeranú šírku fasád, vrátane zachovania voľných vjazdov na parcelu. Nepripustná je zástavba po celej šírke parcely.
6. Novostavba musí zohľadniť charakteristickú výškovú gradáciu (stupňovanie) objektivej skladby. Pre územie pamiatkovej zóny je vhodná prízemná nová zástavba so šikmou sedlovou strechou a s využitým podkrovím.
7. Tradičné architektonické princípy, najmä: zastavovacia schéma, celková kompozícia, pôdorysné a priestorové usporiadanie, orientácia, základný tvar strechy, materiálková skladba, farebnosť sú záväzné pre celé hmotné a priestorové usporiadanie prístavby alebo novostavby.
8. Okrem celkového objemu prístavby alebo novostavby je nutné dodržať aj zásadu charakteristického osadenia voči okolitému terénu, podľa vzoru tradičných stavieb v území a susediacich tradičných budov. Prípustná je teda výstavba s prízemím len mierne vyvýšeným oproti nivelete terénu. Nie je prípustná výstavba s polozapustenným suterénom alebo mezonetové domy.

5. DOČASNÉ OBJEKTY A ZARIADENIA V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Na návsi sa nesmú umiestňovať také dočasné stavby, ktoré by toto územie mohli znehodnotiť, a to najmä svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, vzhľadom, spôsobom užívania, nutnosťou budovania inžinierskych sietí a použitými materiálmi.
2. Umiestnenie dočasnej stavby v pamiatkovom území bude krajský pamiatkový úrad posudzovať na základe jej nevyhnutnosti, odôvodnenosti a časovej potrebnosti, pričom pri jej výstavbe bude vyžadovať splnenie rovnakých štandardov, ako by išlo o stavbu trvalú.
3. Na verejnom priestranstve je prípustné umiestniť bez obmedzenia z hľadiska ochrany pamiatkového územia zariadenie staveniska a jeho dočasné pripojenie na sieť technického vybavenie.

V. POŽIADAVKY NA VÝŠKOVÉ USPORIADANIE OBJEKTOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Celková výška jestvujúcich objektov v pamiatkovom území sa nesmie po úpravách a prestavbách zvyšovať. Nová výstavba v pamiatkovom území musí byť riešená ako prízemná, so šikmou sedlovou strechou v miestne tradičnom sklone, s možnosťou využitia podkrovných priestorov. (viď. vyššie body IV. /4/4 a 6).
2. Charakter strešnej krajiny musí zostať zachovaný. Predmetom ochrany v pamiatkovom území je tradičný tvar sedlových striech vrátane všetkých charakteristických atribútov (sklon, presah, odkvapová strieška nad rímsou, výška hrebeňa strechy a pod.), tvar strechy je zároveň slohotvorným dokumentom. Pri obnovách a úpravách striech objektov v pamiatkovej zóne je neprípustné meniť tvar tradičnej strechy a odstraňovať komínové telesá).
3. Materiál a druh krytiny, použitý pri obnove či úprave strechy, má byť individuálne určený na základe poznania objektu: z miestneho zistenia, pamiatkového výskumu alebo podľa miestnej analógie. Výmena tradičnej krytiny, ak sa dodnes vyrába, za novodobé napodobeniny, prípadne úplne nové typy krytín, je nežiaduca. Odporúčaný materiál na krytinu pre pamiatkovú zónu Turnianska Nová Ves je keramická škridla v prírodnom svetlom odtieni. Pre stavby z 20. stor. je prípustná i sivá vlákno cementová krytina zo štvorcových šablón kladených diagonálne. Na hospodárskych stavbách možno použiť i tabuľový plech spájaný falcovaním a nakonzervovaný matným tmavosivým náterom.
4. Podkrovia v pamiatkovom území (okrem pamiatok a pamätihodností, kde je vstavba podkrovia neprípustná) je možné využiť vstavbou v rozsahu najviac jedného podlažia. Na presvetlenie podkrovia v pamiatkovom území je možné do verejného priestoru (do ulice) osadiť strešné okná (len u objektov novšieho typu z 20. stor. so širšou fasádou) najviac v jednom rade, v primeranom množstve a rozmeroch (minimálna výpočtová hodnota presvetlenia v zmysle STN), strešné okná nezdužovať do dvojíc či skupín. U objektov typu ľudovej architektúry možno okná umiestniť len na strešnej rovine zo strany dvora. Strešné okná nie je nevyhnutné prispôbovať osiam otvorov fasády, ale prednostne ich prispôbiť historickej krovovej konštrukcii.
5. Vikiere je možné navrhovať len v opodstatnených prípadoch, v pohľadovo skrytých a neverejných priestoroch, a to len vtedy, ak novotvar rešpektuje tvar a proporcie voči streche. Nové vikiere, orientované do verejného priestoru, sú neprípustné, rovnako sú neprípustné neproporčne veľké vikiere, súvislé pásové vikiere a rad vikierov bez

dostatočných rozstupov.

6. Strechy novostavieb v pamiatkovej zóne musia vychádzať z tradičných vzorov a podriaďiť sa okolitému prostrediu. Objemom, tvarom, výškou, proporciami, typológiou, krytinou a charakterom vikierov sa musia inšpirovať miestnou historickou analógiou. Tvaroslovné prvky (ak sa nezachoval historický vzor) majú byť moderné, odzrkadľujúce súčasné trendy s vysokou technickou hodnotou, uprednostňujúc ušľachtilé a trvanlivé materiály. Je potrebné vyhýbať sa netradičným úpravám, ktoré sú pre pamiatkové územie Turnianska Nová Ves netypické a cudzorodé.
7. Objekty jestvujúcej modernej architektúry v pamiatkovom území s plochými strechami (novšie rodinné domy) nie je vhodné dodatočne dopĺňať šikmými strechami, ktoré by len zbytočne zvyšovali už výškovo predimenzované hmoty. Rušivý vplyv týchto novostavieb z 2. pol. 20. stor., vnímaný z prostredia pamiatkovej zóny, bude nutné eliminovať vhodnou úpravou ich fasád v neutrálnom modernom výraze.

VI. POŽIADAVKY NA PRVKY ULIČNÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU

1. ULIČNÉ INTERIÉRY A FASÁDY

1. Pri obnove fasád v pamiatkovom území je nutné zachovať alebo regenerovať celú historickú podstatu fasád (hmotnú aj estetickú), najmä: slohový výraz, členenie, proporcie plôch, svetlosť otvorov a kompozičné vzťahy.
2. Zachovať štukové tvaroslovie, pôvodné výplne dverných a okenných otvorov, telesá brán vrátane výplní, a pod. vrátane ich historickej povrchovej úpravy a farebnosti, dodržať pôvodné osadenie výplní v osteniach. Zmeny osadenia výplní a iné utilitárne stavebné úpravy ostenia (bez poznania stavebného vývoja objektu) sú neprípustné. Táto požiadavka platí aj v prípade, ak pôvodné výplne budú nahradené novými.
3. Omietkové členenia fasád obnoviť v pôvodnej technológii. Chýbajúce časti doplniť kópiami s dôrazom na zachovanie – regeneráciu ostroty profilácie. Je neprípustné aplikovať novodobé zrnité nástrekové techniky pri povrchových úpravách pôvodne hladkých omietkových vrstiev.
4. Farebnosť fasád určuje krajský pamiatkový úrad na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, ak nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný typ architektúry a jej slohový výraz, v kontexte s farebnosťou fasád v súvisiacej zástavbe.
5. Nové okenné a dverné výplne musia zodpovedať rozmerom autentických okenných a dverných otvorov v objekte. Pri ich vyhotovení budú prednostne použité tradičné materiály, ktorými je v tomto prípade drevo. Vyhovuje i použitie drevených eurohranolov. Konkrétny typ eurohranolu (profil, povrchová úprava) je nutné pred vyhotovením výrobkov odsúhlasiť krajským pamiatkovým úradom. Vhodné je použitie subtílnejších výrobkov v mäkkej, zaoblenej línii profilov. Typ použitého kovania má umožňovať len otváranie okna (bez jeho vyklápania a otáčania).
6. Výber exteriérových zariadených predmetov, ktoré budú navrhované na umiestnenie v pamiatkovom území (lavičky, osvetľovacie telesá, odpadkové koše...) je nevyhnutné riešiť individuálnym prístupom na základe architektonického návrhu. Prípustný je i výber hotových výrobkov na základe vzoriek a katalógov, v spolupráci s krajským pamiatkovým úradom. Uprednostniť treba súdobé dizajnérske prvky pred neodôvodneným historizmom.

2. ULIČNÉ PARTERY A POŽIADAVKY PRE UMIESTNENIE REKLAMY

1. Pre prípadné obchodné prevádzky v pamiatkovej zóne je v zástavbe novšieho typu (z 20. stor.) možné v odôvodnených prípadoch realizovať novotvar výkladov súčasnými výrazovými prostriedkami, na vysokej architektonickej, výtvarnej a remeselnej úrovni, z ušľachtilých materiálov, ktorý bude svojím pôsobením v súlade s celkovým estetickým výrazom prostredia pamiatkovej zóny. Takýto zásah je vylúčený u zástavby staršieho typu charakteru ľudovej architektúry, kde prípadné nároky na zriadenie výkladov vyplývajúce zo zmeny funkcie sú neprípustné.
2. Požiadavky na bezbariérové vstupy je potrebné riešiť v prípade historických objektov s ohľadom na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt.
3. Veľkoplošné reklamy (billboardy) sú v pamiatkovom území neprípustné. Informačné plochy je možné v pamiatkovom území situovať iba na základe komplexného návrhu na primeranej estetickú úroveň.
4. Označenie obchodných prevádzok a spoločenských zariadení je u zástavby novšieho typu prípustné a možno ho riešiť nápisovými tabuľami príp. vývesnými štítmami na primeranej tvarovej a materiálnej úrovni, s kvalitným individuálnym výtvarným a dizajnským prejavom. U zástavby typu ľudovej architektúry je označovanie nápisovými tabuľami neprípustné. Výnimočne možno použiť vývesný štít zosúladený s ľudovým charakterom objektu.

4. PROFIL TERÉNU A OPLOTENIE

1. Historická niveleta a profil terénu sú predmetom pamiatkovej ochrany. Všetky stavebné úpravy návsia, ulíc, dvorov, záhrad a pod. majú zachovávať historickú niveletu terénu a jeho ustálené usporiadanie vo vzťahu k objektom a pamiatkovému územiu.
2. Oplotenie nesmie svojím rozsahom, tvarom a použitým materiálom narušiť charakter stavby na oplocovanom pozemku a v jeho okolí. V pamiatkovom území je nutné zachovať a voliť tradičné historické formy oplotenia. t.j. uzavretie dvora murovanými telesami brán, drevenými i kovovými plotmi, bez zbytočne vyvýšenej podmurovky, s bráničkou a bránou, uzatvárajúcimi parcely v rovine fasády, prípadne ustúpenými v súvislosti so susediacou zástavbou v rade.

5. POVRCHY KOMUNIKÁCIÍ, VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV A DVOROV

1. Úprava verejných plôch, priestranstiev a komunikácií má zodpovedať historickej povahe sídla. Úprava povrchov komunikácií má mať vidiecky charakter. Úprava ciest, najmä cesty cez návsie, môže byť utilitárne riešená asfaltovým povrchom. K ceste pridružené chodníky môžu byť vydláždené nevýraznou kamennou či umelokamennou dlažbou (sivá, obdĺžniková, malý raster). Rovnako môžu byť dlažbou riešené priestory súvisiace s objektmi kostolov.
2. Pri úprave verejného priestranstva je nutné zachovať obojstranné olemovanie cestnej komunikácie zelenými pásmi, oddelujúcimi cestu od zástavby. Tieto pásy nie je žiaduce prerušovať ani pri vjazdoch do jednotlivých dvorov, ktoré možno upraviť formou spevnených koľajových vjazdov z tvaroviek, prerastaných trávou.
3. Úprava povrchov mostov (cez potok) môže byť asfaltová. Tieto mosty je potrebné opatriť kovovým zábradlím, umožňujúcim priehľad na vodný tok.

7. OSVETLENIE VEREJNÝCH PRIESTOROV

1. Pre osvetlenie priestorov v pamiatkovom území je vhodné použiť svietidlá, adekvátne tradíciám a charakteru pamiatkového územia. Pre tento priestor je vhodný jednoduchý tvar svietidiel, ktorý nebude rušiť vidiecky charakter pamiatkového územia.
2. V pamiatkovom území je prípustné individuálne nasvetľovať len najvýznamnejšie verejné objekty. V prípade Turnianskej Novej Vsi môže ísť o gotický rím. kat. kostol Sv. Jána Krstiteľa.

VII. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV V ÚZEMÍ

1. V prípade pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves ide ochranu veľmi krehkých hodnôt vidieckeho sídla s nepatrnou rozlohou pamiatkového územia, ktoré môže byť narušené hoci aj jedinou nesprávne umiestnenou alebo objemovo nezvládnutou novostavbou. Novostavby v pamiatkovom území nesmú rušivo ovplyvňovať pôsobenie historických dominánt a charakteristickej panorámy sídla. Táto požiadavka je zabezpečená danými výškovými limitmi a umiestnením novostavieb v súlade s bodom IV/5.
2. Pri návrhoch novostavieb a úprav nehnuteľností v pamiatkovom území je žiaduce tvorivým spôsobom využívať regionálne urbanistické i architektonické princípy a tvaroslovie. Vždy je nutné harmonicky osadiť konkrétny typ stavby do existujúceho kontextu sídla. Stavba sa nesmie svojim pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia.
3. Významné pohľady v interiéri sídla na sakrálnu architektúru a skupiny ľudových domov sú chránené a nesmú byť prekryvané drobnými stavbami alebo mobiliárom (viď. výkres č.3 Zásady ochrany pamiatkového územia).

VIII. POŽIADAVKY NA OCHRANU SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA

1. Pre plnohodnotnú prezentáciu pamiatkovej zóny je potrebné zachovať vizuálne väzby z krajiny a diaľkové pohľady na siluetu a panorámu historického sídla z príjazdovej cesty od severu. V územnom pláne riešiť novú zástavbu mimo pamiatkového územia a takým spôsobom, aby nevstupovala do týchto tradičných diaľkových pohľadov.
2. Strategické dokumenty, týkajúce sa novej výstavby v katastri obce Turnianska Nová Ves a v katastri susediacich obcí, je nutné v zmysle Zákona č. 24/2006 o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. februára 2006, posudzovať i z hľadiska vplyvov na územie Pamiatkovej zóny Turnianska Nová Ves, a to najmä z hľadiska zachovania pohľadových koridorov na sídlo zo severnej strany (viď. výkres č. 1 Širšie vzťahy).
3. Siluetu pamiatkového územia je nutné ochraňovať tiež vhodným umiestňovaním novej zástavby v samotnej pamiatkovej zóne a to do prednej časti parciel, v súlade s tradičným spôsobom zástavby, a zachovať a doplniť zeleň v časti záhrad na východnej strane pamiatkovej zóny, ktorá oddeľuje historickú zástavbu od novej.
4. Diaľkové pohľady z okolitej krajiny na sídlo je potrebné udržiavať tiež obmedzením ďalšej výsadby vysokej zelene v okolí sídla a to najmä zo severu a z juhu v chránených pohľadových koridoroch (viď. výkres č. 1 Širšie vzťahy).

IX. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK

1. K stavebnej činnosti, v rámci ktorej sa počíta so zasahovaním do terénu, je možné pristúpiť až po realizácii pamiatkového – archeologického výskumu, ak o jeho nevyhnutnosti rozhodne krajský pamiatkový úrad. Pre stanovenie podmienok obnovy národných kultúrnych pamiatok, ale často aj nehnuteľností na pamiatkovom území, je nutné vykonať na plochách dotknutých stavebnou činnosťou, pamiatkový – archeologický výskum. Terén uchováva informácie o výstavbe a prestavbách pamiatok, a architektúry vôbec, ale aj informácie o iných (doteraz neznámych) nehnuteľných archeologických nálezoch, o procese nárastu terénu, povrchových úpravách a podobne. Archeologický výskum na ploche dotknutej stavbou môže priniesť nové a zásadné poznatky o charaktere dotknutej plochy – o jej historickej zástavbe, prípadne o procese nárastu terénu.
2. V odôvodnených prípadoch sa pripúšťa realizovať pamiatkový – archeologický výskum paralelne so stavebnou činnosťou, prípadne zabezpečením odborného dozoru prostredníctvom oprávnenej osoby. Výskum možno realizovať súčasne s výkopovými prácami. Ide predovšetkým o líniové stavby, ale tiež o stavby malých rozmerov. Pamiatkový – archeologický výskum nie je potrebné realizovať pri stavbách, na ktorých sa výkopové práce obmedzujú na minimum (napr. základy pod drobné hospodárske stavby, prípojky). Aj v tom prípade je však nutné zabezpečiť odborný dozor prostredníctvom správneho orgánu (osoby, oprávnenej na vykonávanie archeologického výskumu).
3. Ak je to predpísané v rozhodnutí o zámere obnovy pamiatky, prípadne v rozhodnutí o zámere úpravy nehnuteľnosti, je výskumná dokumentácia prípravnou dokumentáciou pre projektovú dokumentáciu stavby. Výskumná dokumentácia obsahuje okrem iného zhodnotenie nálezov a návrh režimu ochrany a prípadnej prezentácie archeologického náleziska. Na základe výsledkov pamiatkového – archeologického výskumu je možné stanoviť podmienky pre vyhotovenie projektovej dokumentácie a podmienky ochrany archeologických nálezov a nálezísk. Aby bolo možné premietnuť výsledky výskumu do projektovej dokumentácie, je nutné, aby k realizácii výskumu došlo ešte pred začatím jej spracovávaní. Táto požiadavka má byť striktno dodržaná predovšetkým v prípade realizácie väčších stavieb (hlavne novostavieb).
4. Prípadné archeologické náleziská, určené na prezentáciu v súlade s výsledkami archeologického pamiatkového výskumu, je nutné udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave. Prezentácia archeologických nálezov by mala byť podmienená pamiatkovou hodnotou nehnuteľného archeologického nálezu a možnosťami súčasného stavu prostredia, v ktorom sa archeologický nález našiel. Spôsob regenerácie a prezentácie hlavne nehnuteľných archeologických nálezísk je možný nasledujúcou formou:
 - Náznakovým spôsobom - zvýraznením línie napríklad priebehu architektúry na základe presnej dokumentácie a zamerania do úrovne súčasného terénu - farebným, rastrovým alebo druhovým odlíšením dlažby, vyhotovením informačného panelu esteticky dopĺňujúcim výraz pamiatkového územia.
 - Formou prezentácie originálu in situ je možná v prípade nálezu mimoriadnej pamiatkovej a historickej hodnoty.
 - Začlenením pamiatkovo hodnotnej časti architektúry do dispozície nového objektu.

5. Prezentácia archeologických nálezov nesmie byť realizovaná na úkor ich dobrého stavebnotechnického stavu a pamiatkovej hodnoty, ktorú predstavujú. Podmienka udržiavania dobrého stavebnotechnického stavu v prípade náznakovej rekonštrukcie je dodržaná, ak prípadné pamiatkovým archeologickým výskumom zachytené architektúry ostanú zachované, budú znovu zasypané vhodným materiálom a pri ďalšej stavebnej činnosti bude eliminovaná možnosť ich deštrukcie. Začlenenie starších architektúr do dispozície novších objektov, využívané už v minulosti, je možné realizovať pod podmienkou, že nebudú plniť nosnú funkciu a budú od novej stavby dilatované.

X. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. POŽIADAVKY NA REGENERÁCIU ZELENÉ

1. Zachovať súčasnú koncepciu pestovania ovocných drevín a políček zeleniny - pestovanie v pásoch pozdĺž záhrad.
2. Uprednostňovať pôvodné ovocné druhy (vysokokmenné jablone a hrušky), pestovanie orechov, sliviek a ostatných pôvodných kultivarov.
3. Orechy sa môžu pestovať okrem záhrad aj v tých častiach obce, kde sa doteraz pestovali (staré dožívajúce jedince), alebo kde majú dostatok voľného priestoru tak, aby svojou hmotou neohrozovali stavby domov.
4. Staré odumierajúce agátové stromy, ak ohrozujú bezpečnosť, možno nahradiť novými výsadbami, v obmedzenej miere tak, aby sa nerozširovali do záhrad (invázy druh).
5. V centrálnych častiach obce (popri cestách) uprednostňovať pestovanie domácich okrasných druhov a druhov vhodných do daného vegetačného stupňa (nepestovať smrek a smrekovce opadavé).
6. Súčasné jedince rodu tujovitých ponechať v centrálnych častiach obce na dožitie (pri pamätníku) a potom nahradiť vhodnejším domácim druhom.
7. Na základe súčasne zachovaných starších stromov agátov a orechov, je možné usúdiť, že sa mohli pestovať popri cestách vo aj väčšom množstve. Preto je možné postupne prinavrátiť ich pestovanie na vhodných miestach (väčšie priestranstva okolo ciest), tak aby neohrozovali stavby kostolov a ďalších budov.

2. POŽIADAVKY NA REGENERÁCIU VODNÝCH PLŔCH A TOKOV V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

1. Je žiaduce zachovať brehy potoka v podobe prirodzených šikmých zavalených svahov. Regulácia brehov, vo forme spevnenia kameňmi v cementovom podklade, je možná len v kritických miestach, kde je zosuvom ohrozovaný majetok a bezpečnosť občanov a obce.
2. Je žiaduce zachovať, obnoviť a využívať tradičné vahadlové studne, ktoré sa zachovali v pamiatkovej zóne, a to či už pre využitie úžitkovej vody, alebo len ako exponát tradičnej kultúry, zachovaný in situ.

4. MALÁ ARCHITEKTÚRA A VÝTVARNÉ DIELA

1. V pamiatkovom území sa nenachádzajú diela historickej drobnej architektúry. Jediným takýmto reprezentantom je len kaplnka P. Márie Lurdskej pri r. kat. kostole, bez výtvarnej kvality. Výtvarnú kvalitu nemá ani pamätník oslobodenia, a preto môže byť objektom prípadnej architektonickej či výtvarnej úpravy.

2. Súčasná autobusová zastávka, umiestnená z hľadiska optimálneho fungovania v centre navesia, môže ostať na svojom mieste, nevyhnutné je však vyhotovenie nového prístreška z ušľachtilých materiálov, ľahkej nosnej konštrukcie (kombinácia skla, príp. jeho náhrady z moderných materiálov a kovu). Architektúra tejto malej funkčnej stavby nesmie v priestore dominovať a nesmie potláčať pohľad na historické priestory a objekty.

Časť 4.

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD KOŠICE
Hlavná 25, 040 01 Košice

Pamiatková zóna Turnianska Nová Ves ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

1. Tieto zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa odseku 1 § 29 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“) a podľa odseku 2 § 29 zákona sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu a **nadobúdajú účinnosť dňa 1. júla 2011.**

2. Zásady v časti 3 obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, podľa odseku 3 § 29 zákona.

Ing. Kristína Markušová
riaditeľka
Krajský pamiatkový úrad Košice

Časť 5. PRÍLOHY

POUŽITÉ PODKLADY

- Zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „pamiatkový zákon“) v znení zákona NR SR č. 479/2005 Z. z. a zákona č. 208/2009 Z. z.
- Vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „vyhláška“),
- Zásady ochrany pamiatkových území, Metodické usmernenie Ministerstva kultúry SR k § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, vydané v auguste 2002,
- Európsky dohovor o krajine č. 515/2005 Z. z. (EDoK),
- Zákon č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii,
- Usmernenie orgánov územného plánovania vo väzbe na § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, usmernenie Ministerstva životného prostredia SR uverejnené vo Vestníku Ministerstva životného prostredia SR, ročník X, 2002, čiastka 5, Časť III. „Stanoviská, správy a informácie, strana 87 a 88,
- Medzinárodné dokumenty ICOMOS o ochrane kultúrneho dedičstva.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Kuča K., Kučová V.: Principy pamiatkového urbanizmu, SÚPP, Praha 2000
2. Súpis pamiatok na Slovensku 3, Bratislava 1969, str. 340, 341
3. Bodnárová M.: Tým čo prídu po nás, Turnianska Nová Ves 2007 (slov. preklad Jozef Peniažko)
4. Szénássy, A: Tornaújfalú látnivalók, Malá vlastivedná knižnica 148 číslo, Vydavateľstvo KT, s.r.o. Komárno, 2001
5. Lamiová-Schmiedlová, M. a Miroššayová, E.: Archeologická topografia Košice, Východoslovenské vydavateľstvo Košice 1991, s. 242
6. Szilágyi L.: A karácsonyi ostyasütés, in. Gömörország, 06/2004, str. 15

POUŽITÁ DOKUMENTÁCIA V ARCHÍVE PÚ SR A KPÚ KOŠICE

T	2850	dom ľudový 118	Odborné podklady k obnove	Nagyová	1993
T	5872	dom ľudový 15	dokumentácia, pasport	SÚPK Košice	1997
V	2296	kostol ref.	pôdorys	Kalafús	1959
V	2297	kostol r.k.sv.Ján Krstiteľ	pôdorys	Kalafús	1959
Z	2226	obec	základný výskum	Kovačovičová	1956
T	3526	pamiatková zóna	Návrh na vyhlásenie PZ	Nagyová	1994
T	4905	pamiatková zóna	Vyhláška o vyhl.PZ	Okr.úrad Košice	1995

POUŽITÉ MAPOVÉ PODKLADY

Mapa I. vojenského mapovania, koniec 18. stor.

Mapa II. vojenského mapovania, 1. pol. 19. stor

Katastrálna mapa z r. 1869

Katastrálna mapa, rok 2010

ZÁKLADNÉ POJMY

Pamiatkové územie je sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany podľa tohto zákona vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu alebo pamiatkovú zónu.

Pamiatková zóna je územie s historickým sídelným usporiadaním, územie kultúrnej krajiny s pamiatkovými hodnotami alebo územie s archeologickými nálezmi a archeologickými náleziskami, ktoré možno topograficky vymedziť (ďalej len „PZ“).

Ochranné pásmo je územie vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny (ďalej len „OP“).

Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

Krajina je časť územia, tak ako ju vnímajú ľudia, ktorej charakter je výsledkom činností a vzájomného pôsobenia prírodných alebo ľudských faktorov

Ochrana krajiny sú činnosti smerujúce k zachovaniu a udržiavaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania alebo ľudskej aktivity

Pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko–remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

Národná kultúrna pamiatka je hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.

Pamiatkový výskum je odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a o archeologických náleziskách. Vykonáva sa prípravu obnovy a reštaurovania kultúrnych pamiatok, na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území a na vedecké a dokumentačné účely. Pamiatkový výskum môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou v príslušnom odbore na základe osvedčenia vydaného Ministerstvom kultúry SR.

Urbanisticko–historický výskum je druh pamiatkového výskumu, ktorého výsledkom je dokumentácia urbanisticko–historického výskumu pamiatkových území.

Územný priemet ochrany kultúrnych hodnôt je širší pojem, ktorý zahŕňa v sebe aj iné kultúrne hodnoty územia než len pamiatkové (NKP, územnú ochranu a pod.).

Širšie vzťahy dokumentujú dôležité začlenenia riešeného pamiatkového územia do štruktúry osídlenia.

O ZÁSADÁCH VŠEOBECNE

- Sú **konceptným dokumentom**, ktorý sa má uplatňovať v praxi. Na tvorbe dokumentu sa má podieľať čo najširší kolektív odborníkov. Zásady nemôžu byť spracované bez spolupráce a prerokovania s externým prostredím (spracovatelia ÚPD, zástupcovia samosprávy, a pod.). V najvyššom štádiu rozpracovanosti je žiaduce predložiť zásady na pripomienkovanie mestu, alebo obci, ako aj všetkým odborným orgánom, ktoré vykonávajú hospodársku, alebo inú odôvodnenú činnosť v pamiatkovom území. V prípade, že v menších sídlach nie sú inštitucionalizované odborné zložky, je účelné vyžiadať si individuálne názory.
- Vychádzajú z urbanisticko-historického výskumu, ktorý **môže** vopred vypracovať oprávnená osoba na základe rozhodnutia KPÚ. V tom prípade je nutné uviesť spracovateľa, rok spracovania, možnosť využitia, prípadne požiadavky na doplnenie.
- Predpokladom pre kvalitné spracovanie Zásad je dobré poznanie pamiatkových hodnôt (predovšetkým urbanistických). Okrem urbanisticko-historického výskumu je vhodné pracovať aj s čiastkovými architektonicko-historickými a umelecko-historickými výskumami jednotlivých objektov, prípadne blokov ako aj výsledkami archeologických výskumov. Stručné zhrnutie výsledkov výskumov je pomôckou pre definovanie a analýzu pamiatkových hodnôt územia.
- Sú **spracované v súlade s nariadením/rozhodnutím o vyhlásení pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny**.
- **Spracúvajú sa zvyčajne na obdobie 10 – 15 rokov.**
- Zo zákona sú **určené KPÚ, orgánom štátnej správy a samosprávy a vlastníkom**, keďže všetkým sa ukladá povinnosť zabezpečiť zachovanie pamiatkových hodnôt v území.
- Sú **právnym dokumentom** na základe toho, že o nich hovorí zákon (§ 29 pamiatkového zákona). Vo väčšine prípadov sú podkladom, alebo jedným z podkladov pre vydávanie rozhodnutí alebo stanovísk KPÚ. Platia teda pre ne aj všeobecné ustanovenia správneho poriadku, týkajúce sa nazerania do podkladov. Obstarávanie podkladov pre rozhodnutie ukladá zákon správnemu orgánu vo verejnom záujme, pričom skutočnosti všeobecne známe alebo známe správnemu orgánu z jeho úradnej činnosti (§ 34 ods. 6 zákona č. 71/1967 Zb.) sú jedným z podkladov v konaní a ak sa nimi rozhodnutie odôvodňuje, je potrebné ich v odôvodnení uviesť.
- Sú v princípe **verejným dokumentom** (aj keď z pamiatkového zákona nevyplýva povinnosť publikovať ho). Ak sa stanú podkladom pre konania a rozhodnutia KPÚ, môžu účastníci konania nahliadnuť do Zásad. Zásady ako verejný dokument majú byť prístupné aj vo forme informácie, v zmysle informačného zákona.
- Sú **dokumentom na vykonávanie základnej ochrany** (resp. podkladom pre rozhodnutia). Zákonodarca definuje spracovateľa Zásad **KPÚ alebo oprávnenú osobu**, neuvádza PÚ SR. PÚ SR má ale podľa § 10 ods. 2 písm. k) pamiatkového zákona poskytovať KPÚ odbornú a metodickú pomoc.
- Sú **súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia**, ktorý je podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie (ďalej len „ÚPD“). Povinnosť zapracovať Zásady do ÚPD má jej spracovateľ.

Vzhľadom k tomu, že Zásady sú podkladom pre spracovanie územnoplánovacej dokumentácie je potrebné zohľadniť pri ich spracovaní aj požiadavky zákona NR SR č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov a vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii.

Usmernenie Ministerstva životného prostredia SR podáva orgánom územného plánovania výklad stavebného zákona a Vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. vo väzbe na § 29 pamiatkového zákona. Z tohto usmernenia vyplýva, že:

- **Územný plán regiónu** - v súlade s § 10 ods. 2 písm. a) stavebného zákona stanovuje zásady a regulatívy ochrany národných kultúrnych pamiatok, ktoré podľa § 11 ods. 4 písm. i) vyhlášky MŽP SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii predstavujú návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva.
- **Územný plán obce** - v súlade s § 11 ods. 2 písm. d) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy ochrany a využívania kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov predovšetkým vo vzťahu k návrhu funkčného využitia územia.
- **Územný plán zóny** - v súlade s § 12 ods. 2 písm. g) stavebného zákona ustanovuje zásady a regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny.

V súvislosti s uvedeným je potrebné zdôrazniť, že nejde len o prebratie územného priemetu kultúrnych hodnôt – zásad ochrany pamiatkového územia do návrhu riešenia územnoplánovacej dokumentácie, ale o ich využitie a zapracovanie vo vzťahu na príslušný stupeň územného plánu, hlavne obsah a rozsah riešenia.

O ochrane pamiatkového územia pojednáva vyhláška MŽP SR č. 55/2001 Z. z. v:

§ 11 Obsah územného plánu regiónu

ods. 3 V základných údajoch sa uvádzajú, pod písmenom

- g) vymedzenie ochranných pásiem a chránených území
- i) návrh koncepcie ochrany a využitia kultúrneho dedičstva a návrh rozvoja rekreácie

ods. 6 Závazná časť územného plánu regiónu, pod písmenom

- b) zásady a regulatívy starostlivosti..., **zachovania kultúrneho dedičstva...**

§ 12 Obsah územného plánu obce

ods. 4 Riešenie územného plánu obce obsahuje, pod písmenom

- i) **vymedzenie ochranných pásiem a chránených území** podľa osobitných predpisov

ods. 6 Závazná časť..., pod písmenom

- e) **zásady a regulatívy** zachovania kultúrnohistorických hodnôt...

§ 13 Obsah územného plánu zóny

ods. 4 Riešenie územného plánu zóny, pod písmenom

- d) **vyhodnotenie limitov územia**, napr. limity využitia prírodných zdrojov a potenciálu územia, **ochranné pásma, chránené územia, stavebné uzávery a iné rozhodnutia štátnych orgánov.....obmedzenia vyplývajúce.....z ochrany prírody a krajiny a kultúrnych pamiatok**
- f) **začlenenie stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**

ods. 5 Zastavovacie podm. na umiestnenie stavieb na jednotlivých pozemkoch určujú, pod písm.

- c) prípustnosť architektonického riešenia stavieb z hľadiska zachovania charakteru existujúcej zástavby, napr. stavebný sloh, tvaroslovie, sklon strechy, použitie niektorých stavebných výrobkov, druh oplotenia

ods. 7 Závazná časť územného plánu zóny....., pod písm.

- e) **regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny**